

**Mastrichto rekomendacijos dėl
efektyvaus visuomenės dalyvavimo
priimant sprendimus aplinkos
klausimais skatinimo**

Pastaba

Nei šios publikacijos dizainas, nei joje pristatoma medžiaga nėra skirti išreikšti Jungtinių Tautų Sekretoriato nuomonei apie kurios nors šalies, teritorijos, miesto, kitos zonos, ar jų institucijų, teisinį statusą, nustatytas ribas ar pasienius.

Šioje publikacijoje išreiškiamas požiūris nebūtinai sutampa su bet kuriame šio teksto rengimo etape dalyvavusio asmens, organizacijos ar vyriausybės požiūriu. Šiame tekste pateikiamos interpretacijos nebūtina sutampa su bet kurios iš Orhuso konvencijos Šalių oficialiąją nuomone.

JUNGTINIŲ TAUTŲ

PUBLIKACIJA

Prekybinis Nr. E.15.U.E.7

ISBN 978-92-M17089-4

Ižanga

Daugelyje pasaulio šalių klesti pilietiškumas aplinkosaugos klausimais. Piliečiai vis aiškiau suvokia savo teisę pasisakyti gyvenamosios aplinkos formavimo klausimais ir vis dažniau reikalauja dalyvauti priimant sprendimus, kurie gali turėti poveikį tiek jų pačių, tiek jų vaikų gyvenimams. Kaip bebūtų, demokratinių procesų įgyvendinimas sprendžiant aplinkosaugos klausimus nėra savaime suprantamas dalykas. Vis didėjanti demokratijos paklausa aplinkosaugos klausimais yra daugybės praeityje įgyvendintų projektų, turėjusių reikšmingą poveikį tiek aplinkai, tiek žmonių pragyvenimui, pasekmė. Šie projektai buvo vykdomi nepaisant visuomenės prieštaravimų, kurių dalį išreiškė jos pažeidžiamiausios grupės, kaip, pvz., vaikai, moterys, kaimo bendruomenės ir nepasiturintys asmenys.

Svarbiausi teisės aktai užtikrinant aplinkos demokratiją šiuo metu yra Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (Orhuso konvencija) ir Konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste strateginio padarinių aplinkai vertinimo protokolas. Šios tarptautinės sutartys buvo sudarytos siekiant užtikrinti asmenų interesus ir suteikti jiems galimybę dalyvauti priimant sprendimus, kurie gali turėti reikšmingą poveikį jų gyvenimams. Atsižvelgiant į teisę į sveiką ir palankią aplinką bei tvarios plėtros ir aplinkos demokratijos principus, šios sutartys numato įvairių mechanizmų, skirtų įgyvendinti šiuos idealus praktikoje. Abi minėtos priemonės numato išsamių procedūrų, kuriomis siekiama informuoti visuomenę apie aktualius sprendimus ir suteikti piliečiams galimybę dalyvauti jų priėmimo procese. Nepaisant to, kad dėl abiejų teisės aktų buvo deramasi JT EEK sistemos kontekste, prie jų prisijungti gali ir šiai institucijai nepriklausančios šalys. Minėtos priemonės skatina laikytis visuotinių principų, kuriais vis labiau domisi tiek regiono, tiek viso pasaulio valstybės.

Remiantis šiomis sutartimis parengtų Rekomendacijų dėl visuomenės dalyvavimo tikslas yra teikti pagalbą už politikos formavimą atsakingiems asmenims, įstatymų leidėjams ir valstybės institucijoms atliekant kasdienes visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą darbus. Šiose Rekomendacijose pateikiamos gairės, skirtos įtraukti visas suinteresuotąsias šalis, tokiu būdu didinant sprendimų priėmimo, planavimo ir politikos bei programų įgyvendinimo visais lygmenimis efektyvumą. Šiomis Rekomendacijomis taip pat siekiama prisidėti prie Vyriausybės pastangų mažinant skurdą ir nelygybę, šiuo tikslu užtikrinant, kad visiems asmenims, įskaitant labiausiai nepasiturinčias visuomenės grupes ir kaimo bendruomenes, būtų suteikta galimybė dalyvauti jų gyvenimams aktualių sprendimų priėmimo ir gauti naudos iš vykdančią ūkinę veiklą gaunamų pajamų.

„Rio+20“ konferencijos metu tarptautinė bendruomenė pripažino, kad siekiant gero valdymo ir iš tiesų tvaraus ūkio būtina kaip rinkėją, vartotoją ar suinteresuotąją šalį veiksmingai įtraukti kiekvieną visuomenės narį. Todėl esu įsitikinęs, kad šios Rekomendacijos taip pat pasitarnaus ir vykdančią žmones orientuotą laikotarpio po 2015 m. plėtros darbotvarkę bei siekiant tvaraus augimo tikslų.

Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisijos vykdomasis sekretorius
Christian Friis Bach

Santrauka

Šiame dokumente pateikiamas Maastrichto rekomendacijos dėl efektyvaus visuomenės dalyvavimo priimančios sprendimus aplinkos klausimais skatinimo parengė Visuomenės dalyvavimo priimančios sprendimus darbo grupė, sudaryta remiantis Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančios sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais. Rekomendacijos sudarytos Konvencijos Šalių susitikimo prašymu¹, per pastaruosius keletą metų iš pareigūnų bei visuomenės sulaukus reikalavimų suformuoti praktines gaires dėl Konvencijos nuostatų, susijusių su visuomenės dalyvavimu priimančios sprendimus, įgyvendinimo.

Maastrichto rekomendacijos sudarytos pasitelkiant atvirą, dalyvaujantį procesą. Rekomendacijos perduotos ne tik Konvencijos, bet taip pat ir Konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste ir Tarpvalstybinių vandentakių ir tarptautinių ežerų apsaugos ir naudojimo konvencijos suinteresuotosioms šalims, kad šios galėtų pateikti savo komentarus.

Maastrichto rekomendacijas, kurių pagrindą sudaro dabartinės gerosios praktikos pavyzdžiai, numatoma pasitelkti kaip praktinę priemonę siekiant įgyvendinti su visuomenės dalyvavimu priimančios sprendimus susijusias Konvencijos nuostatas. Šiuo atžvilgiu, du pagrindiniai Rekomendacijų tikslai yra:

- a. teikti Šalims pagalbą formuojant teisinę sistemą, reglamentuojančią Konvencijoje numatytą visuomenės dalyvavimą priimančios sprendimus aplinkos klausimais;
- b. teikti pagalbą valstybės pareigūnams, atsakingiems už Konvencijoje numatyto visuomenės dalyvavimo priimančios sprendimus aplinkos klausimais procedūrų formavimą ir įgyvendinimą;

Šios Rekomendacijos taip pat gali pasitarnauti ir sprendimų aplinkos klausimais priėmimo dalyvaujantiems visuomenės nariams, įskaitant nevyriausybinės organizacijas bei privatųjį sektorį. Taip pat Rekomendacijos gali praversti tiek Konvenciją pasirašiusioms, tiek kitoms, prie jos neprisijungusioms, Šalims ir visuomenės dalyvavimą priimančios sprendimus aplinkos klausimais pagal kitus daugiašalius aplinkosaugos susitarimus įgyvendinantiems pareigūnams bei suinteresuotoms šalims.

Rekomendacijose pateikiamos naudingos gairės dėl Konvencijos 6, 7 ir 8 straipsnių įgyvendinimo, o taip pat dėl Orhuso konvencijos Atitikties komiteto ir kitų subjektų įvardytų esminių problemų sprendimo. Šios Rekomendacijos nėra nei teisiškai įpareigojančios, nei išsamios ir, priklausomai nuo konkrečios rekomendacijos ar konkrečios Šalies teritorijoje vyraujančių sąlygų, nėra vienintelis būdas užtikrinti atitiktį Konvencijos nuostatom. Nepaisant to, kad Maastrichto rekomendacijos nėra oficialus Konvencijos išaiškinimas, jos gali būti nepamainomos siekiant keisti praktinę patirtimi ir gerosios praktikos pavyzdžiais, bei suteikti pagalbos kasdieniame už politikos formavimą atsakingų asmenų, įstatymų leidėjų ir valstybės institucijų darbe įgyvendinant Konvencijos nuostatas.

Siekiant teikti pagalbą, reikiamą užtikrinant efektyvią pareigūnų veiklą įgyvendinant Konvencijoje numatytas visuomenės dalyvavimo procedūras, Maastrichto rekomendacijas patartina išversti į atitinkamas nacionalines kalbas ir, priklausomai nuo turimų išteklių, surengti pareigūnams tinkamo jų naudojimo apmokymus.

¹ ECE/MP.PP/2010/2/Add.1 2 dalies (c) punktas; taip pat žr. ECE/MPPP/2011/2/Add.1, IV/6 sprendimo I priedo V veiklą.

Turinys

Bendrosios rekomendacijos	7
A. Sąvokos	8
B. Bendrieji klausimai	8
C. Teisinės sistemos, reglamentuojančios visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus, formavimas.....	9
D. Visuomenės dalyvavimo procedūrų rengimas	9
E. Visuomenės dalyvavimo procedūrų vykdymas.....	11
F. Visuomenės dalyvavimas svarstant „nulinę“ alternatyvą.....	11
G. Daugiapakopis sprendimų priėmimas	11
H. Dalyvauti galinčių visuomenės narių apibrėžimas ir nustatymas.....	12
I. Asmeniniai pranešimai	13
J. Patariamieji organai	13
K. Kitų šalių visuomenės dalyvavimas	13
L. Visuomenės dalyvavimo procedūros uždavinių delegavimas.....	15
M. Praktiniai visuomenės dalyvavimo galimybių užtikrinimo aspektai	17
N. Visuomenės dalyvavimo veiklos vertinimas, mokymai ir nagrinėjimas	17
Visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus dėl konkrečios veiklos (6 straipsnis).....	18
A. 6 straipsnio 1 dalies (a) punkto taikymas	19
B. 6 straipsnio 1 dalies (b) punkto taikymas	20
C. 6 straipsnio 1 dalies (c) punkto taikymas	21
D. Tinkamas, savalaikis ir veiksmingas informavimas (6 straipsnio 2 dalis)	21
E. Pagrįsti terminai, suteikiantys pakankamai laiko visuomenei informuoti, jai pasirengti ir veiksmingai dalyvauti (6 straipsnio 3 dalis)	24
F. Visuomenės dalyvavimas pradiniam etape, kai visos galimybės atviros (6 straipsnio 4 dalis).....	26
G. Veiklos vystytojų skatinimas prieš prašant leidimo veiklai užmegzti ryšį su visuomene (6 straipsnio 5 dalis)	27
H. Prieiga prie visos aktualios informacijos (6 straipsnio 6 dalis)	27
I. Visuomenės teikiamų komentarų teikimo procedūros (6 straipsnio 7 dalis)	31
J. Tinkamas atsižvelgimas į visuomenės dalyvavimo rezultatus – įsipareigojimo apimtis (6 straipsnio 8 dalis).....	34

K. Skubus informavimas apie priimtą sprendimą ir galimybė su juo susipažinti (6 straipsnio 9 dalis)	35
L. 6 straipsnyje numatytų veiklų įgyvendinimo sąlygų persvarstymas ir atnaujinimas (6 straipsnio 10 dalis).....	36
M. Visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų (6 straipsnio 11 dalis ir 6 straipsnis)	37

Visuomenės dalyvavimas rengiant planus, programas bei formuojant politiką (7 straipsnis)38

A. Bendrieji klausimai.....	39
B. Planai ir programos	39
C. Politika	40

Visuomenės dalyvavimas rengiant vykdomojo pobūdžio teisės aktus ir įstatymus (8 straipsnis)44

Priedas.....46

Bendrosios rekomendacijos

A. Sąvokos.....	8
B. Bendrieji klausimai.....	8
C. Teisinės sistemos, reglamentuojančios visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus, formavimas.....	9
D. Visuomenės dalyvavimo procedūrų rengimas	9
E. Visuomenės dalyvavimo procedūrų vykdymas	11
F. Visuomenės dalyvavimas svarstant „nulinę“ alternatyvą	11
G. Daugiapakopis sprendimų priėmimas.....	11
H. Dalyvauti galinčių visuomenės narių apibrėžimas ir nustatymas	12
I. Asmeniniai pranešimai	13
J. Patariamieji organai	13
K. Kitų šalių visuomenės narių dalyvavimas.....	13
L. Visuomenės dalyvavimo procedūros uždavinių delegavimas	15
M. Praktiniai visuomenės dalyvavimo galimybių užtikrinimo aspektai	17
N. Visuomenės dalyvavimo vertinimas, mokymai ir tyrimai.....	17

A. Sąvokos

1. Terminai „valstybės institucija“, „informacija apie aplinką“, „visuomenė“ ir „suinteresuota visuomenė“ šiose Rekomendacijose naudojami atsižvelgiant į sąvokas, pateiktas Konvencijos dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkos klausimais (Orhuso konvencijos) 2 straipsnyje. Žemiau pateikiami minėtų terminų apibrėžimai:
 - a. „valstybės institucijos“ apima visus Konvencijos 2 straipsnio 2 dalyje nurodytus asmenis. Šis terminas apima visus asmenis ir įstaigas, išskyrus kompetenciją priimti sprendimą turinčią instituciją (kompetentingą instituciją), kuriems/kurioms buvo priskirti konkretūs su visuomenės dalyvavimo procedūromis susiję uždaviniai² (žr. 27-36 dalis ir priedą);
 - b. „visuomenė“ apima fizinius ir juridinius asmenis bei jų asociacijas, organizacijas ir grupes, sudarytas remiantis nacionaliniais teisės aktais ar praktika. Geroji praktika šiuo atžvilgiu būtų apibrėžti „visuomenė“ remiantis „kiekvieno asmens“ principu,³ kuris numato, kad šios Konvencijos tikslais „visuomenės“ sudėtinėmis dalimis turėtų būti laikomi visi fiziniai ir juridiniai asmenys bei visos asociacijos, organizacijos bei grupės, nepriklausomai nuo jų statuso, numatyto nacionalinėje teisėje. Siekiant užtikrinti maksimalų visuomenės dalyvavimo sąlygų skaidrumą, aiškumą bei nuoseklumą, tuo atveju, jei nėra numatoma, kad „visuomenės“ terminas apima visas fizinių ar juridinių asmenų sudarytas asociacijas, organizacijas ir grupes, nepriklausomai nuo jų statuso, numatyto nacionalinėje teisėje, šio termino sudėtinės dalys turi būti aiškiai apibrėžtos nacionaliniuose teisės aktuose;
 - c. „Suinteresuota visuomenė“ apima, inter alia, visas aplinkosaugą skatinančias ir nacionaliniuose teisės aktuose numatytus reikalavimus atitinkančias nevyriausybinės organizacijas (NVO). Siekiant užtikrinti maksimalų visuomenės dalyvavimo sąlygų skaidrumą, aiškumą bei nuoseklumą, nacionalinėje teisėje gali būti aiškiai apibrėžiami šie aspektai:
 - i. ką reiškia „turėti interesą“ su aplinka susijusių sprendimų priėmimo;
 - ii. reikalavimai, kuriuos aplinkosaugą skatinančios NVO privalo atitikti, kad būtų laikomos turinčiomis interesą. Pakankamo intereso apibrėžimas nustatomas atsižvelgiant į tikslą suteikti suinteresuotai visuomenei kuo didesnę prieigą prie teisingumo sistemos.⁴
2. Šių rekomendacijų tikslais:
 - a. „nacionalinė teisinė sistema“ arba „teisinė sistema“ reiškia visus nacionalinės teisės šaltinius, įskaitant konstitucines, įstatymines ir administracines nuostatas bei teismų praktiką ir nusistovėjusią administracinę praktiką;
 - b. „nulinė“ alternatyva reiškia galimybę nesiiimti planuojamos veiklos, plano, programos ar jų alternatyvų.

B. Bendrieji klausimai

3. Visuomenės dalyvavimas pagerina su aplinka susijusių sprendimų kokybę bei jų įgyvendinimo efektyvumą. Suteikęs visuomenei galimybę išreikšti savo požiūrį ir įpareigojus valstybės institucijas į jį atsižvelgti priimant sprendimą užtikrinamas didesnis su aplinka susijusių sprendimų skaidrumas ir atskaitomybė. Tokiu būdu taip pat gali būti padidintas visuomenės pritarimas atitinkamam sprendimui. Taip didinamas tiek visuomenės, tiek valstybės institucijų informuotumas aplinkos klausimais.
4. Dėl pirmiau išvardytų priežasčių, šalys visuomenės dalyvavimą turėtų suvokti kaip efektyvios veiklos prielaidą ir kaip galimybę daryti realų poveikį, o ne vien kaip formalų procesinį reikalavimą. Šiuo tikslu, atsižvelgiant į nacionalinės tvarkos specifiką, visuomenės dalyvavimas turėtų būti pilnai įtrauktas į visų Konvencijos numatomų sprendimų priėmimo procesus. Taip pat turėtų būti skatinamas ir remiamas aktyvus visuomenės dalyvavimas.

² Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2), 78 dalį.

³ „Kiekvieno asmens“ principas naudojamas daugelyje Konvenciją pasirašiusių šalių.

⁴ Žr. Orhuso konvencijos 9 straipsnio 2 dalį.

C. Teisinės sistemos, reglamentuojančios visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus, formavimas

5. Siekiant užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą, Konvenciją atitinkanti sprendimų priėmimo teisinė sistema turi:
 - a. užtikrinti visapusišką, aktyvų ir lengvai prieinamą visuomenės dalyvavimą:
 - i. priimant skirtingus teisinės sistemos reglamentuojamus sprendimus ir vykdant joje numatytas veiklas; ir
 - ii. užtikrinti konkrečioms veikloms tinkamą suinteresuotos visuomenės narių skaičių ir savybes;
 - b. užtikrinti visuomenės dalyvavimą pradiniam sprendimo priėmimo etape;
 - c. gera praktika šiuo atžvilgiu būtų suteikti galimybę atsiradus naujos informacijos iš naujo peržiūrėti ir persvarstyti ankstesnio etapo metu priešais išvadas;
 - d. gera praktika šiuo atveju būtų kurti teisinę sistemą konsultuojantis su visuomenei.
6. Atliekant Konvencijoje numatytų sprendimų priėmimo teisinės sistemos keitimą, bet koks visuomenės dalyvavimo teisių susiaurinimas gali būti laikomas neatitinkančiu Konvencijos tikslų.⁵

D. Visuomenės dalyvavimo procedūrų rengimas

7. Siekiant įtvirtinti ir išlaikyti aiškia, skaidrią ir nuoseklią Konvencijos nuostatų įgyvendinimo teisinę sistemą, visuomenės dalyvavimo priimant Konvencijoje numatytus sprendimus procedūros turi būti suformuotos taip, kad tiek visuomenė, tiek valstybės institucijos tiksliai žinotų:
 - a. kokie sprendimai turi būti priimti, kuriame etape vykdomas jų priėmimas, kokios yra numatomos atitinkamų sprendimų teisinės pasekmės ir kas atsako už jų priėmimą;
 - b. kokios alternatyvos turi būti aptariamoms ir sprendžiamoms kiekviename etape, tuo pačiu užtikrinant ir procedūros atvirumą naujoms alternatyvoms, nustatytoms visuomenės dalyvavimo metu;
 - c. kokios yra visuomenės dalyvavimo galimybės kiekviename sprendimų priėmimo etape ir kokias procedūras tam naudoti;
 - d. kokia yra kiekvieno etapo trukmė, jeigu yra pagrįsta galimybė ją iš anksto numatyti;
 - e. kaip visuomenė bus informuojama apie tolesnius, atitinkamu momentu dar tiksliai neapibrėžtus, procedūros etapus;
 - f. sprendimų procese dalyvaujančių įstaiigų vaidmenis ir už skirtingus visuomenės dalyvavimo procedūros uždavinius bei etapus atsakingus asmenis ir jų kontaktinius duomenis;
 - g. visuomenės dalyvavimo ar prieigos prie informacijos išlaidas, jei tokių yra. Siekiant veiksmingo visuomenės dalyvavimo, jis turi būti nevaržomas,⁶ t.y., potencialiems dalyviams neturi būti taikomos jokios rinkliavos ar mokesčiai, išskyrus būtinas prašomos informacijos spausdinimo išlaidas. Tuo atveju, jei yra numatoma kokių nors išlaidų, jos dalyviams turi būti aiškiai nurodytos prieš prasidedant atitinkamai visuomenės dalyvavimo procedūrai;
 - h. kaip, esant reikalui, apskūsti ar užginčyti konkretų sprendimą,⁷ įskaitant Konvencijos 9 straipsnyje nurodytą galutinį sprendimą.
8. Rengiant visuomenės dalyvavimo procedūras, jose numatytų sprendimų pavadinimai (pvz., „leidimas“, „sutikimas“, „planas“, „programa“, „politika“, „įsakas“ ir t.t.) neturi lemiamos reikšmės nustatant ar atitinkamas sprendimas patenka į Konvencijos 6, 7 ar 8 straipsnio taikymo sritį. Taikymo sritis nustatoma pagal atitinkamo sprendimo teisinę funkcijas ir pasekmes.⁸
9. Kadangi tinkamiausias Rekomendacijų įgyvendinimo priemonės ir metodai priklauso nuo situacijos (išsamus priemonių ir metodų sąrašas nepateikiamas), esant tam tikroms sąlygoms gali atsirasti būtinybė

⁵ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2004/04 dėl Vengrijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2005/2/Add.4) 18 dalį ir išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2011/57 dėl Danijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2012/7) 46 dalį.

⁶ Žr. Orhuso konvencijos preambulės 12 dalį.

⁷ Žr. Įgyvendinimo komiteto (2001-2010 m.) nuomonių 73 dalies (a) punktą. Šią Konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste internetinę publikaciją rasite adresu: http://www.unece.org/env/eia/implementation/implementation_committee.html.

⁸ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2005/11 dėl Belgijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2006/4/Add.2) 29 dalį.

pritaikyti atitinkamą praktiką konkrečiam kontekstui, pvz., konkretiems kultūriniais poreikiams, arba atsižvelgti į procedūros įgyvendinimo metu įvykusius pokyčius. Šiuo tikslu, valstybės institucijos:

- a. turėtų stebėti atliekamą procedūrą, taip užtikrinant galimybę įvertinti jos efektyvumą. Konkrečios procedūros rengimo metu, valstybės institucijos gali numatyti jos stebėsenos ir vertinimo tvarką. Papildoma gera praktika šiuo atveju būtų pateikti atliktą vertinimą visuomenei;
 - b. gali, atsižvelgiant į atliekamą stebėseną, esant reikalui peržiūrėti ar pakeisti atitinkamą procedūrą, įskaitant jos priemones, metodus bei personalą, tokiu būdu pašalinant nustatytus visuomenės dalyvavimo procedūros trūkumus. Suinteresuotos visuomenės narių išreiškiamas pyktis ar nepasitenkinimas neturėtų būti laikomas priežastimi nutraukti jų dalyvavimą procedūroje, o turėtų būti traktuojamas kaip ženklas, kad visuomenės dalyvavimo procedūros formatas nėra tinkamas siekiant išsikelti tikslo ir dėl to reiktų jį iš naujo peržiūrėti ir patobulinti. Atsižvelgus į nepasitenkinimą ankstyvame etape bus sumažinta galimybė, kad suinteresuotos visuomenės nariai vėliau bandys atitinkamą sprendimą užginčyti. Jei, atsižvelgus į visuomenės dalyvavimo procedūros įgyvendinimo stebėsenos rezultatus, yra teikiamas siūlymas ją iš esmės keisti, būtina apie tai iš anksto pranešti suinteresuotai visuomenei (žr. 52-70 dalis);
 - c. pasibaigus sprendimo priėmimo procesui, papildoma geroji praktika būtų valstybės institucijoms įvertinti visuomenės dalyvavimo procedūros efektyvumą ir numatyti būdų, kaip ateityje galima būtų geriau užtikrinti visuomenės dalyvavimą priimant panašaus pobūdžio sprendimus. Vertinant galima atsižvelgti tiek į procedūros efektyvumą įtraukiant visuomenę, tiek į jos veiksmingumą panaudojant visuomenės įsitraukimą sprendimo priėmimo procesų tikslais. Geroji praktika šiuo atžvilgiu taip pat būtų pateikti atliktą vertinimą visuomenei.
10. Kadangi tiek valstybės institucijų, tiek visuomenės narių laikas ir išteklių yra riboti, lankstumas pasirenkant metodus ir priemones bei pritaikant juos atitinkamo sprendimo specifikai ir kontekstui užtikrins didesnę visuomenės dalyvavimo procedūros veiksmingumą. Pasirinktos priemonės ir metodai turėtų atitikti sprendimo sudėtingumą ir numatomą jo poveikį. Be to, taip gali sumažėti ir vadinamasis „dalyvavimo nuovargis“.
11. Kalbant apie tinkamiausių visuomenės dalyvavimo priemonių ir metodų pasirinkimą, patirtis parodė, kad:
- a. Konvencijoje numatytų veiklų, kurios gali ženkliai paveikti aplinką arba didelį žmonių skaičių, atveju, siekiant veiksmingo visuomenės dalyvavimo patartina rinktis detalias procedūras. Pavyzdžiui, be galimybės teikti rašytinius komentarus, dalyvauti visuomenės apklausose ar viešuosiuose svarstymuose (formalūs procesai, įskaitant daugelyje šalių įteisintą formalių įrodymų teikimą ir kryžminės apklausos galimybę), visuomenės nariams taip pat galima pasiūlyti dalyvavimą viešosiose diskusijose ar posėdžiuose (mažiau formalūs procesai, įskaitant procesus, vykdomus dalyvaujant koordinatoriams);
 - b. Konvencijoje numatytų veiklų, turinčių mažesnę poveikį aplinkai, atveju, gali pakakti suteikti visuomenei prieigą prie visos aktualios informacijos ir galimybę teikti rašytinius komentarus, užtikrinant, kad į juos procedūros metu bus tinkamai atsižvelgta. Kaip bebūtų, valstybės institucijos turėtų būti įgaliotos esant reikalui surengti viešąjį svarstymą, ypač tais atvejais, kai to reikalauja pati visuomenė.
12. Kalbant apie visuomenės dalyvavimo procedūros teisinės pasekmes, minimalusis reikalavimas būtų valstybės institucijoms tinkamai atsižvelgti į konsultacijos proceso rezultatus. Kaip bebūtų, tam tikrais atvejais visuomenės dalyvavimo procedūra gali suteikti visuomenei galimybę priimti atitinkamą sprendimą savarankiškai. Pavyzdžiui, veiklų, kurios gali turėti itin reikšmingą poveikį aplinkai ar itin dideliame žmonių skaičiu, ir kurioms yra taikoma nacionalinė konstitucinė teisė, atveju, gali būti naudinga suteikti visuomenei bendro sprendimo teisę (pvz., deleguojant jai atitinkamos sprendimo priėmimo procedūros vykdymo kompetenciją), o esant reikalui net ir galimybę priimti atitinkamą sprendimą savarankiškai (pvz., surengiant teisiškai įpareigojantį referendumą nacionaliniu, regioniniu ar vietiniu lygmeniu).

E. Visuomenės dalyvavimo procedūrų vykdymas

13. Vykdamas visuomenės dalyvavimo procedūras, valstybės institucijoms rekomenduojama:
 - a. išsikelti aiškų tikslą. Procedūros tikslas turėtų būti aiškiai suprantamas tiek kompetentingoms valstybės institucijoms, tiek visuomenei;
 - b. kiekvienam visuomenės dalyvavimo procedūros etapui, įskaitant etapą, kurio metu atsižvelgiama į visuomenės dalyvavimo rezultatus, nustatyti jam tinkamą terminą (žr. 71-77 dalis);
 - c. viešai ir atitinkamai aukštu lygiu įsipareigoti, kad visa numatoma veikla bus vykdoma vadovaujantis numatyta procedūra.
14. Papildomai, kiek tai yra įmanoma, vykdamas visuomenės dalyvavimo procedūras valstybės institucijoms rekomenduojama:
 - a. tinkamai atsižvelgti į suinteresuotos visuomenės poreikius ir galimybes (pvz., naudojamą kalbą, raštingumą, prieigą prie interneto, gyvenamąją vietovę (miestas/kaimas) ir judumą), taip užtikrinant, kad jos nariai galėtų veiksmingai dalyvauti atitinkamoje procedūroje;
 - b. įsipareigoti siekti atsakomybės, vykdyti veiklos įsivertinimus ir mokytis iš patirties;
 - c. užsitikrinti tinkamą finansavimą ir personalą.
15. Tuo atveju, jei vykdamas sprendimų priėmimo procesą valstybės institucijos sužino naujos informacijos ar gauna duomenų apie reikšmingai pasikeitusias sąlygas, rekomenduojama suteikti visuomenei galimybę toliau dalyvauti procese iki priimančiam atitinkamam sprendimui. Priklausomai nuo sužinotos informacijos ar atsiradusių naujų sąlygų, tai gali būti atliekama pratęsiant ar nustatant naują komentarų teikimo terminą, arba suteikiant galimybę iš naujo apsvaistyti tam tikrus variantus, jei to reikia siekiant užtikrinti veiksmingą aplinkos apsaugą ar suteikti suinteresuotai visuomenei galimybę atsižvelgti į naują informaciją. Kaip pavyzdys, viena iš galimų priemonių būtų suteikti visuomenei papildomą galimybę dalyvauti atitinkamame procese būtų pateikta peržiūrėta poveikio aplinkai vertinimo (PAV) ar strateginių pasekmių aplinkai vertinimo (SPAV) dokumentacija, kurioje pristatoma nauja informacija, galinti turėti reikšmingos įtakos visuomenės teikiama komentarais dėl siūlomo projekto ar veiklos.

F. Visuomenės dalyvavimas svarstant „nulinę“ alternatyvą⁹

16. Remiantis Konvencijos reikalavimu suteikti visuomenei galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procese nuo pat ankstyvųjų etapų, kai visos pasirinkimo galimybės yra atviros,¹⁰ visuomenei turi būti sudarytos galimybės ankstyvame sprendimo priėmimo proceso etape, kuomet visos pasirinkimo galimybės yra atviros, teikti komentarus, į kuriuos (įskaitant ir kitas įstatymuose numatytas aplinkybes) yra tinkamai atsižvelgiama, dėl to ar planuojama veikla turėtų būti vykdoma apskritai (vadinamoji „nulinė“ alternatyva).¹¹ Ši rekomendacija yra ypač svarbi atvejais, kai planuojamos veiklos įgyvendinimui yra būtina atitinkamoje šalyje iki šiol netaikyta technologija, kuri yra laikoma rizikinga ir/ar galinčia turėti nežinomą poveikį aplinkai. Galimybė dalyvauti priimančiam sprendimui dėl tokios technologijos naudojimo visuomenei neturėtų būti suteikiama tik tame etape, kai pasirinkimas jos nenaudoti jau negalimas.¹²

G. Daugiapakopis sprendimų priėmimas

17. Sprendimų priėmimo sistemą gali sudaryti tiek skirtingi, vienas po kito priimami, strateginiai sprendimai (politika, planai, programos, teisės aktai ar reglamentai), numatyti Konvencijos 7 ir 8 straipsniuose, tiek atskiri sprendimai, numatyti Konvencijos 6 straipsnyje (pvz., sprendimai dėl atitinkamos veiklos parametrų ir atlikimo vietos, jos techninių charakteristikų, rizikos mažinimo priemonių ir, galiausiai, technologinių aspektų, susijusių su konkrečioje vietovėje atliekamai veiklai taikomais aplinkos apsaugos standartais). Toks sprendimų priėmimo būdas dar vadinamas „daugiapakopiu“.

⁹ „Nulinė“ alternatyvos s apibrėžimas pateikiamas sąvokų skiltyje.

¹⁰ Žr. Orhuso konvencijos 6 straipsnio 4 dalį.

¹¹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/16 dėl Lietuvos atitikties (ECE/MP.PP/2008/5/Add.6) 74 dalį; ACCC/C/2006/17 dėl Europos Bendrijos (ECE/MPPP/2008/5/Add.10) 51 dalį; ir ACCC/C/2009/41 dėl Slovakijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/1 V/Add.3) 61 ir 63 dalis.

¹² Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/16 dėl Lietuvos atitikties (ECE/MPPP/2008/5/Add.6) 74 dalį.

18. Esant atitinkamam pageidavimui, visuomenės dalyvavimo daugiapakopiame sprendimų priėmimo procese sistema gali būti parengta vadovaujantis pakopinio sprendimų priėmimo principu, kuris numato, kad kiekviename sprendimų priėmimo etape, dalyvaujant visuomenei, yra aptariamos skirtingos alternatyvos ir nusprendžiama, kurią iš jų pasirinkti, o kiekviename tolesniame etape diskusijos vyksta tik ankstesniame etape jau priimto sprendimo klausimais. Nepaisant to, kad kompetentingai institucijai yra suteikiama ribota galimybė savo nuožiūra atrinkti kiekviename etape svarstyti alternatyvų sąrašą, visi etapai, kuriuose yra reikalingas visuomenės dalyvavimas, turi būti vykdomi tuo metu, kai visos atitinkamame etape svarstyti alternatyvos vis dar yra atviros, tokiu būdu užtikrinant visuomenės dalyvavimo veiksmingumą. Jei kuri nors iš sprendimų priėmimo proceso pakopų visuomenės dalyvavimo nenumato, tolesniame etape, kuriame yra reikalingas jos dalyvavimas, visuomenei turi būti suteikiama galimybė apsvaistyti ir alternatyvas, dėl kurių sprendimas jau buvo priimtas ankstesniame etape.
19. Nepriklausomai nuo sprendimų priėmimo sistemos struktūros, visuomenei turi būti sudarytos sąlygos aptarti planuojamos veiklos pobūdį ir jos reikalingumą (t.y., „nulinę“ alternatyvą; žr. 16 dalį). Siekiant atitikties Konvencijos reikalavimams bei rengėjo teisėtiems lūkesčiams, ši galimybė turėtų būti sudaryta pradiniam sprendimo priėmimo proceso etape, kai vis dar yra reali galimybė projekto atsisakyti.

H. Dalyvauti galinčių visuomenės narių apibrėžimas ir nustatymas

20. Siekiant užtikrinti, kad Konvencijoje numatyta visuomenės dalyvavimo sprendimų priėmimo sistema būtų įgyvendinta skaidriai, aiškiai ir nuosekliu būdu, nustatant planuojama veikla suinteresuotą visuomenę, kompetentinga valstybės institucija turėtų atsižvelgti į šiuos aspektus:
- a. suinteresuotą visuomenę sudarančios suinteresuotųjų šalių grupės, kurių dalyvavimas priimant sprendimus dėl planuojamos veiklos yra svarstytinas, turi būti aiškiai nurodytos. Tai yra esminis žingsnis užtikrinant Konvencijoje numatytą veiksmingą visuomenės dalyvavimą;
 - b. kadangi daugelis su aplinkos apsauga susijusių klausimų turi ir socialinį bei ekonominį komponentus, suteikiant visuomenei galimybę dalyvauti konkrečiau sprendimo priėmimo į šį procesą taip pat reikėtų nešališkai įtraukti ir atitinkamas interesų grupes;
 - c. procedūros metu turėtų būti svarstomi visi požiūriai, įskaitant ir požiūrius, kurie yra priešiški planuojamai veiklai. Į kritiškas pastabas atsižvelgiant nuo pradinio diskusijų etapo užtikrinamas ne tik procedūros veiksmingumas ir efektyvumas, bet ir galimybė priimti kokybiškesnį sprendimą;
 - d. reikėtų skirti dėmesio nustatant tuos, kas gali sutrikdyti sprendimų priėmimo proceso skaidrumą ir subalansuotumą, pvz., stiprias lobistines grupes ar specialių ryšių su sprendimų priėmėjais turinčius asmenis. Siekiant nešališkumą ir pusiausvyrą užtikrinti viso proceso metu, patartina nuolat stebėti šių asmenų bei subjektų dalyvavimą procese bei jam daromą įtaką;
 - e. ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas įvardijant dėl įvairių priežasčių sunkiau pasiekiamas grupes:
 - i. kai kurie visuomenės nariai gali norėti, tačiau neturėti galimybių dalyvauti (pvz., tokios pažeidžiamos ir/ar marginalizuotos grupės kaip vaikai, pagyvenę žmonės, moterys (kai kuriose visuomenėse), migrantai, neįgalieji, neraštingi ar su kalbiniais barjeriais susiduriantys asmenys, tautinės ir religinės mažumos, nepalankioje ekonominėje padėtyje esantys asmenys, asmenys neturintys prieigos prie interneto, televizijos ar radijo ir t.t.);
 - ii. kiti visuomenės nariai gali turėti galimybių, tačiau nenorėti dalyvauti (pvz., asmenys turintys neigiamos dalyvavimo patirties, laiko stokojantys ar prasmės dalyvauti nematantys asmenys ir t.t.).
 Nustačius, kad dalis žmonių, kuriuos potencialiai gali paveikti planuojama veikla ar sprendimas, yra pirmiau nurodyti asmenys, mažų mažiausiai reikėtų į procesą įtraukti juos atstovaujančių organizacijų ar asmenų;
 - f. kadangi suinteresuotos visuomenės narių sąrašas nėra galutinis, turi būti galimybė į jį įtraukti kitų asmenų ar grupių, suinteresuotų sprendimo priėmimo procesu ir norinčių jame dalyvauti;
 - g. taip pat gali būti pravartu pasikonsultuoti su jau nustatytais suinteresuotos visuomenės nariais ir paprašyti jų pagalbos įvardijant kitas, (a)-(f) punktuose nurodytas, suinteresuotąsias šalis.

I. Asmeniniai pranešimai

21. Siekiant užtikrinti tinkamą bei veiksmingą suinteresuotos visuomenės informavimą, valstybės institucijos gali apsvarstyti galimybę numatyti konkretų mechanizmą, kurį atitinkamų sprendimų priėmimo procesu ar visais konkretais pobūdžio sprendimų priėmimo procesais suinteresuotos visuomenės nariai galėtų pasitelkti teikdami prašymus gauti savalaikius asmeninius pranešimus apie jiems aktualias sprendimų priėmimo procedūras. Suinteresuotos visuomenės narių prašymu tokie pranešimai gali būti teikiami bet kuriam jos nariui (taikoma tiek atitinkamos valstybės, tiek šalies, kuriai sprendimas gali turėti poveikio, gyventojus), įskaitant geografinėje teritorijoje, kurią paveiks sprendimas, negyvenančius asmenis. Tokių mechanizmų tikslais gali būti naudojami tiek elektroniniai adresatų sąrašai, tiek automatiniai pranešimai, siunčiami į elektroninę duomenų bazę įtrauktiems asmenims. Jei nemažą konkretaus regiono visuomenės dalį sudaro asmenys, neturintys nuolatinės prieigos prie interneto, turi būti naudojami kiti veiksmingi bei kultūrinio atžvilgiu tinkami asmeninio informavimo metodai, kaip, pvz., pranešimų teikimas paštu ar tiesiai į rankas.

J. Patariamieji organai

22. Be Konvencijoje numatytų visuomenės dalyvavimo procedūrų, valstybės institucijos į atitinkamus procesus esant poreikiui taip pat gali įtraukti ir NVO ar visuomenės narių, kurie/kurios turi žinių apie su konkrečia sprendimų priėmimo procedūra susijusius patariamuosius organus (pvz., generalines aplinkos apsaugos tarybas, viešąsias tarybas, specializuotas PAV komisijas bei genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) ar vandens komisijas). Šiuo tikslu:
- a. tokie asmenys gali dalyvauti tiek kaip privatūs asmenys, tiek kaip atitinkamų suinteresuotos visuomenės narių atstovai. Pastaruoju atveju, tokie asmenys turi būti atskaitingi savo rinkėjams ir užtikrinti savo veiklos skaidrumą kitų, su atitinkama rinkėjų grupe susijusiose procedūrose dalyvaujančių, asmenų atžvilgiu. Asmenims, turintiems tiesioginių finansinių interesų, susijusių su konkrečia sprendimų priėmimo procedūros baigtimi, dalyvauti tokiuose organuose neturėtų būti leidžiama;
 - b. siekiant užtikrinti patariamųjų organų veiksmingumą, jų nariai juose turėtų dalyvauti *ad personam* (t.y., asmeniškai, be įgaliotinių);
 - c. visuomenės dalyvavimas tokiuose organuose turėtų būti prasmingas, t.y., visuomenės nariams turi būti suteikiama reali galimybė daryti įtaką šių organų nuomonėms ar pareiškimams;
 - d. dalyvavimas tokių organų veikloje neturėtų asmenims sudaryti jokių sunkumų reiškiant savo nuomonės vėlesniuose sprendimų priėmimo etapuose ar pasinaudojant bet kokiomis įstatymuose numatytomis teisėmis;
 - e. visuomenės narių įtraukimas į tokius patariamuosius organus negali būti plačiosios visuomenės, ir ypač asmenų, kuriuos gali paveikti priimami sprendimai, dalyvavimo pakaitalu.

K. Kitų šalių visuomenės dalyvavimas¹³

23. Veiklų, kurioms yra taikoma Konvencija, poveikis aplinkai gali būti juntamas už atitinkamos šalies ribų. Remiantis Konvencija,¹⁴ visuomenės nariams turi būti sudaryta galimybė dalyvauti Konvencijos numatomuose sprendimų priėmimo procesuose nepriklausomai nuo pilietybės, tautybės ar gyvenamosios vietos.¹⁵ Į asmenų, kurie gali dalyvauti minėtuose procesuose, sąrašą patenka ir asmenys, gyvenantys poveikį patiriančiose šalyse, tačiau kurios nėra pasirašiusios nei Orhuso konvencijos, nei Konvencijos dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste (Espo konvencijos). Šiuo tikslu:
- a. Konvencijos įgyvendinimo teisinėje sistemoje neturi būti jokių nuostatų, kuriomis būtų *de facto* ar *de jure* diskriminuojamos kitų šalių visuomenės nariai, dalyvaujantys pagal Konvenciją kitoje šalyje priimamų ir poveikio jiems turėti galinčių sprendimų procese;

¹³ Taip pat žr. Konvenciją dėl poveikio aplinkai vertinimo tarpvalstybiniame kontekste ir jos Strateginių pasekmių aplinkai vertinimo protokolą.

¹⁴ Žr. Orhuso konvencijos 3 straipsnio 9 dalį.

¹⁵ Taip pat žr. Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo protokolo 3 straipsnio 7 dalį.

- b. visuomenės dalyvavimo procedūrose neturi būti jokių nuostatų, kuriomis *de facto* ar *de jure* būtų diskriminuojamas veiksmingas kitų šalių visuomenės dalyvavimas priimant joms poveikį turėti galinčius sprendimus. Šiam tikslui gali būti reikalingas atidus planavimas ir papildomų išteklių skyrimas tokioms veikloms kaip aktualios informacijos vertimas, reikalingas siekiant sudaryti kitų šalių visuomenėms galimybę veiksmingai dalyvauti atitinkamuose procesuose;
- c. reikėtų imtis priemonių, reikiamų siekiant susitarti su kitomis šalimis, ypač su kaimyninėmis bei žemupio ar bendrus gamtinius išteklius turinčiomis šalimis (tai atliekant egzistuojančių susitarimų dėl tarpvalstybinio bendradarbiavimo ar tarpvalstybinio poveikio aplinkai vertinimo, ar kitų susitarimų, pagrindu) dėl abipusio jų visuomenių dalyvavimo pagal Konvenciją priimant joms poveikį galbūt turėsiančius sprendimus. Šiuo tikslu, esant poreikiui, gali būti pasitelkiamos egzistuojančios tarpvalstybinių konsultacijų sistemos. Reikiami susitarimai gali būti sudaromi tiek ad hoc pagrindu, tiek įtvirtinant nuolatinis mechanizmus, skirtus palengvinti atitinkamos šalies visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl aplinkos. Šie susitarimai gali apimti:
- i. terminų nustatymą. Terminai, skirti tarpvalstybinį elementą turinčiam visuomenės dalyvavimo procesui turi būti ne trumpesni, nei terminai, skirti tokio elemento neturinčiam dalyvavimui, o esant poreikiui gali būti ir ilgesni, jei tai yra būtina siekiant išspręsti atitinkamas kultūrinės ar komunikacijos problemas. Visuomenės dalyvavimo terminų skaičiavimas turėtų prasidėti ne tada, kai poveikį sukelianti šalis pateikia aktualius dokumentus poveikį patiriančiai šaliai, o kai šie dokumentai tampa prieinami pastarosios visuomenei;
 - ii. visuomenės informavimą apie sprendimo priėmimo procedūros pradžią, jos galimybes jame dalyvauti ir, atėjus laikui, apie priimtus sprendimus bei galimybę pasinaudoti peržiūros procedūromis;
 - iii. dokumentų vertimą ir vertimą žodžiu posėdžiuose bei svarstymuose. Siekiant išvengti nesusipratimų, svarbu užtikrinti aukštos kokybės vertimo (tiek raštu, tiek žodžiu) paslaugas. Tam, kad neatsirastų vėlavimų, šalys turėtų iš anksto susitarti dėl to, kuri šalis bus atsakinga už dokumentų vertimo paslaugų teikimą. Tuo atveju, jei nėra galimybės nedelsiant išversti visus aktualius dokumentus, visuomenei nustatytas susipažinimo su dokumentacija bei komentarų teikimo terminas turi būti pakankamas, kad visuomenės nariai galėtų peržiūrėti jiems pateiktus dokumentų vertimus;
- d. regionų ir/ar vietos valdžios institucijos turėtų būti skatinamos sudaryti panašius susitarimus su atitinkamomis kaimyninių, žemupio ar bendrus gamtinius išteklius turinčių šalių institucijomis, užtikrinant, kad tokie susitarimai atitinka visus nacionalinius bei tarptautinius teisinius reikalavimus;
- e. papildomai, poveikį sukeliančioje šalyje, nepažeidžiant pirmiau nurodytų susitarimų, turėtų būti numatyta vidaus tvarka, skirta užkirsti diskriminacijai ir palengvinti poveikį patiriančios šalies visuomenės dalyvavimą Konvencijoje numatytoje visuomenės dalyvavimo procedūrose. Ši tvarka gali apimti:
- i. siekį internete paviėšinti kuo daugiau informacijos, pateikiamos kalba/kalbomis, kuria/kuriomis kalba poveikį patiriančios šalies (t.y., kaimyninės ar žemupio šalies/šalių) suinteresuotos visuomenės nariai;
 - ii. vizos išdavimo mokesčio panaikinimą ir su vizomis susijusių procesų pagreitinimą, tokiu būdu suteikiant galimybę kaimyninės ar žemupio šalies visuomenės nariams atvykti į poveikį sukeliančią šalį ir susipažinti su visa sprendimų priėmimui aktualia informacija bei dalyvauti rengiamuose posėdžiuose ar svarstymuose;
 - iii. vaizdo ir telekonferencijų organizavimą, skirtą suteikti galimybę poveikį patiriančios šalies visuomenei dalyvauti atitinkamuose procesuose, o tam tikrais atvejais taip pat ir bendrauti su poveikį patiriančios šalies suinteresuota visuomene;
 - iv. pastangas užtikrinti papildomus finansinius bei žmogiškuosius išteklius, reikiamus siekiant patenkinti visuomenės dalyvavimo tarpvalstybiniame kontekste reikalavimus (pvz., atsiradusius vertimo ir komunikacinius reikalavimus bei poreikį gauti ir prasmingai atsižvelgti į poveikį patiriančios šalies visuomenės komentarus).
24. Nustatant ar poveikį patiriančios šalies visuomenė, įskaitant aplinkos apsaugą skatinančias NVO, gali būti paveikta ar gali būti suinteresuota atitinkamo sprendimo, kuriam yra taikoma Konvencija (ir tokiu būdu atitinkamo sprendimo atžvilgiu būti laikoma „suinteresuota visuomene“) priėmimu, poveikį patiriančios šalies visuomenę reikėtų vertinti tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir poveikį sukeliančios

šalies visuomenę.¹⁶ Taip pat, kaip ir poveikį sukeliančios šalies visuomenei,¹⁷ poveikį patiriančios šalies suinteresuotai visuomenei turi būti suteikta galimybė poveikį sukeliančioje šalyje pasinaudoti sprendimo peržiūros galimybe.¹⁸

25. Jei poveikį patiriančios šalies kompetentinga institucija ar visuomenė nusprendžia, kad pastaroji yra suinteresuota dalyvauti konkrečiau sprendimo, kuriam yra taikoma Konvencija, priėmimo procese, tačiau šalys nėra užmezgusios diplomatinių santykių arba poveikį patiriančios šalies institucijos atsisako dalyvauti atitinkamoje procedūroje, poveikį sukelianti šalis nepaisant to gali suteikti galimybę poveikį patiriančios šalies visuomenei dalyvauti minėtame procese, jei šiuo tikslu naudojamomis priemonėmis nėra kišamasi į poveikį patiriančios šalies vidaus reikalus. Tinkamų priemonių pavyzdžiai pateikiami 23 dalies (e) punkto (i)-(iii) papunkčiuose.
26. Sudarant galimybes poveikį patiriančios šalies visuomenei dalyvauti priimant sprendimą, kuris gali turėti reikšmingų tarpvalstybinių pasekmių, ir kuriam dėl to yra taikytinos PAV arba SPAV procedūros, kaip orientacinėmis priemonėmis galima naudotis remiantis Espo konvencija parengtomis Espo konvencijos praktinio įgyvendinimo gairėmis¹⁹ ir Visuomenės dalyvavimo atliekant poveikio aplinkai vertinimą tarpvalstybiniame kontekste gairėmis²⁰ bei pagal Strateginių pasekmių aplinkai vertinimo protokolą parengtomis Gerosios praktikos rekomendacijomis dėl visuomenės dalyvavimo priimant strateginius sprendimus.²¹

L. Visuomenės dalyvavimo procedūros uždavinių delegavimas

27. Nepaisant to, kad, dauguma atvejų, visuomenės dalyvavimo procedūras turėtų vykdyti atitinkama sprendimą priimti kompetentinga valstybės institucija, esant toliau nurodytoms sąlygoms tokia praktika gali būti netinkama siekiant užtikrinti veiksmingą dalyvavimą:
 - a. atvejais, kai atitinkama valstybės institucija yra toli nuo planuojamos veiklos atlikimo vietos įsikūręs centrinės valdžios organas ir tai gali užkirsti kelią visuomenei veiksmingai dalyvauti aktualiuose procesuose, pvz., susipažinti su visa aktualia informacija ir/ar dalyvauti svarstymuose;
 - b. atvejais, kai valstybės institucija yra suinteresuota konkrečia sprendimo proceso baigtimi, įskaitant atvejus, kai valstybės institucija, pati arba per jai pavaldų subjektą, yra atitinkamo projekto rėmėja arba rengėja. Atvejais, kai valstybės institucija yra svarstomo projekto rėmėja arba rengėja, atsakomybė už visuomenės dalyvavimą turėtų būti deleguojama kitam nešališkam organui arba turi būti pateikiamas pagrįstas paaiškinimas, kodėl atitinkama valstybės institucija to neatliko;
 - c. atvejais, kai planuojama veikla yra kontraversiška ir/ar sudėtinga, ir dėl to atsiranda poreikis įdėti papildomų pastangų užtikrinant pakankamą informacijos bazę ir nešališką, dalyvius įtraukiantį forumą. Šiuo atveju patartina įtraukti tokių procedūrų vykdymo srityje patyrusią „trečiąją šalį“ (Žr. 32 dalį žemiau).
28. Jei, esant 27 dalyje nurodytoms situacijoms, pasitelkiant teisinę sistemą konkrečius, su atitinkama visuomenės dalyvavimo procedūra susijusius, administracinius uždavinius yra siekiama deleguoti ne kompetentingai valstybės institucijai, o kitiems asmenims ar organams, reikėtų nepamiršti, kad galutinė atsakomybė už visuomenės dalyvavimo procedūros atitikties Konvencijos reikalavimams užtikrinimą tenka kompetentingai valstybės institucijai.
29. Jei, pasitelkiant teisinę sistemą yra siekiama deleguoti su visuomenės dalyvavimo procedūra susijusius uždavinius, reikėtų aiškiai nurodyti:
 - a. kaip atitinkami uždaviniai bus paskirstyti skirtingiems organams;
 - b. kiekvieno organo, kuriam buvo deleguota atlikti konkrečius uždavinius, įsipareigojimas informuoti kompetentingą instituciją apie šių uždavinių atlikimą.
30. Nepaisant to, kad rengėjams yra suteikiama teisė pasitelkti visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančių konsultantų, nei rengėjai, nei jų pasitelkiami konsultantai negali užtikrinti nešališkumo laipsnio, reikalingo siekiant garantuoti tinkamą visuomenės dalyvavimo procedūrų, kurioms yra taikoma Konvencija, vykdymą.²² Tai reiškia, kad visos atsakomybės už visuomenės dalyvavimo

¹⁶ Žr. Espo konvencijos 2 straipsnio 6 dalį.

¹⁷ Žr. Orhuso konvencijos 9 straipsnį.

¹⁸ Žr. Orhuso konvencijos 3 straipsnio 9 dalį.

¹⁹ ECE/MP.EIA/8, prieiga internete: <http://www.unece.org/env/eia/guidance/welcome.html>.

²⁰ ECE/MP.EIA/7, prieiga internete: http://www.unece.org/env/eia/pubs/pp_in_teia.html.

²¹ ECE/MP.EIA/SEA/20 i4/2, prieiga internete: http://www.unece.org/env/eia/meetings/mop_6.html.

²² Žr. Atitikties komiteto ataskaitos Konvencijos šalių posėdžio ketvirtajai sesijai (ECE/MP.PP/2011/11) 84 punktą.

organizavimą, įskaitant aktualios informacijos viešinimą ir komentarų fiksavimą, priskyrimas vystytojams yra traktuotinas kaip pažeidžiantis Konvencijos nuostatas. Kaip bebūtų, tai, kas pasakyta pirmiau, neturėtų būti interpretuojama kaip draudimas prižiūrint kompetentingai institucijai visuomenės dalyvavimo organizavimo tikslais pasitelkti vystytojus. Pavyzdžiui, vystytojo gali būti reikalauja:

- a. informuoti visuomenės dalyvavimo procedūroje dalyvaujančius visuomenės narius²³ ar bent jau padengti tokio informavimo (pvz., laikraščiuose, per radiją ar televiziją skelbiamų pranešimų) išlaidas;
 - b. teikti pagalbą organizuojant viešuosius svarstymus;
 - c. sumokėti specialų mokestį, skirtą padengti su visuomenės dalyvavimu susijusioms išlaidoms;²⁴
 - d. teikti visuomenei aktualią informaciją apie siūlomą veiklą ir atsakyti į jos teikiamus klausimus apie visuomenės dalyvavimo procedūras, pvz., apie pasirengimą viešajam svarstymui.
31. Konvencija suteikia galimybę iš prašymo išduoti leidimą dar nepateikusių vystytojų reikalauti ar skatinti juos dalyvauti viešose diskusijose,²⁵ jei toks reikalavimas ar skatinimas yra traktuojamas kaip papildoma priemonė prie Konvencijos reikalavimus atitinkančios, privalomosios visuomenės dalyvavimo procedūros.
32. Tuo atveju, jei pasitelkus teisinę sistemą yra siekiama deleguoti kitas, 30 dalies (a)-(d) punktuose nenumatytas, administracines funkcijas, atitinkama teisinė sistema turi užtikrinti, kad asmenys ar organai, kuriems šias funkcijas numatoma deleguoti, yra nešališki ir neturi jokių su konkrečiu sprendimu susijusių interesų. Užtikrinus nešališkumą, į tokių organų sąrašą galima įtraukti:
- a. kitas valstybės institucijas, pvz., centrinis valdžios organas gali tokius uždavinius deleguoti vietas, kurioje numatoma vykdyti siūlomą veiklą, valdžios institucijai;
 - b. visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančius (viešuosius ar privačius) asmenis ar kitus organus, kaip, pvz., planavimo inspektoriai, *commissions d'enquete publique*, profesionalūs procesų koordinatoriai ar tarpininkavimo specialistai.
33. Visuomenės dalyvavimo procedūros užduočių, kurias galima deleguoti kitai valstybės institucijai, visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančiam nepriklausomam subjektui ar rengėjui, apžvalga pateikiama priede.
34. Kaip alternatyva, kai kurie visuomenės dalyvavimo procedūros uždaviniai, remiantis nacionaline teise, gali būti deleguojami arba pavedami suinteresuotos visuomenės nariams (įskaitant aplinkos apsaugą skatinančias NVO), jeigu:
- a. atitinkami visuomenės nariai yra plačiai laikomi veikiančiais visuomenės interesų labui ir geba jiems deleguojamus uždavinius atlikti nešališkai ir be diskriminavimo bei atsižvelgiant į klausimus, susijusius su lytimi, tautybe, religija, amžiumi, neįgalumu, skurdu ir t.t., įskaitant suinteresuotos visuomenės narių požiūrių skirtumus;
 - b. atitinkami visuomenės nariai savanoriškai sutinka atlikti uždavinius, kuriuos yra planuojama jiems deleguoti. Kaip bebūtų, tai, kas pasakyta pirmiau, neturėtų būti interpretuojama kaip draudimas už atliekamus uždavinius mokėti šiems asmenims atlygį;
 - c. vykdomos visuomenės dalyvavimo procedūros pilnai atitinka Konvencijos reikalavimus ir suinteresuotai visuomenei yra suteikiama galimybė pasinaudoti peržiūros procedūra bei užginčyti atitinkamo asmens sprendimų, veiksmų ar neveikimo materialinį, ar procedūrinį teisėtumą;²⁶
 - d. savanoriškai norą atlikti jiems deleguotinus uždavinius išreiškiančių visuomenės narių trūkumas neatleidžia kompetentingų valstybės institucijų nuo išipareigojimo visuomenės dalyvavimo procedūras organizuoti pagal Konvencijos nuostatas.
35. Užduočių, kurios gali būti deleguojamos suinteresuotos visuomenės nariams, pavyzdžiai:
- a. visuomenės informavimas;²⁷
 - b. visos aktualios informacijos paviešinimas vos ją gavus;²⁸

²³ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 2 dalis.

²⁴ Žr. Atitikties komiteto ataskaitos Konvencijos šalių posėdžio ketvirtajai sesijai 85 dalį.

²⁵ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 5 dalis.

²⁶ Orhuso konvencijos 9 straipsnio 2 dalis.

²⁷ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 2 dalis.

²⁸ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 6 dalis.

- c. viešųjų svarstymų organizavimas;²⁹
 - d. komentarų rinkimas ir lyginimas.³⁰
36. Teisines nuostatas, suteikiančias visuomenei galimybę organizuoti visuomenės dalyvavimo procedūras (pvz., kai kuriose Rytų Europos, Kaukazo ir Centrinės Azijos šalyse visuomenei suteikiama galimybė surengti vadinamąją „viešąją ekspertizę“) reikėtų laikyti ne vienintele Konvencijos įgyvendinimo priemone, o papildomomis priemonėmis.³¹

M. Praktiniai visuomenės dalyvavimo galimybių užtikrinimo aspektai

37. Atvejais, kai tai tikslinga, gali būti nustatoma praktinė tvarka, skirta palengvinti visuomenės dalyvavimo veiksmingumo užtikrinimą. Pavyzdžiui:
- a. galima imtis priemonių, skirtų palengvinti visuomenės prieigą prie sprendimų priėmimo procesui aktualios informacijos (pvz., suteikiant visuomenei prieigą prie informacijos mažiausia įmanoma kaina; tai įgyvendinti galima tokiais būdais kaip nemokamas prašomų dokumentų paviešinimas elektroniniu formatu ir susipažinimo su informacija terminų paankstinimas);
 - b. vietos valdžios institucijų ir/ar viešųjų įstaigų (pvz., mokyklų ar viešųjų bibliotekų) gali būti prašoma teikti pagalbą regioninės ir/ar centrinės valdžios institucijoms vykdant tam tikras, su visuomenės dalyvavimu susijusias, funkcijas (pvz., dokumentacijos viešinimą susipažinimo tikslais ar pagalbą organizuojant viešuosius svarstymus, arba suteikiant tam tinkamas patalpas), už kurių vykdymą, kai tai tikslinga, gali būti teikiamas atlygis;
 - c. gali būti numatomos visuomenės dalyvavimo tikslais teikiamos finansinės ar kitos paramos schemos (pvz., schemos, skirtos padengti kelionės išlaidoms, padėti visuomenei pasiruošti ir dalyvauti viešuosiuose svarstymuose ar apklausose, ar teikti techninę arba teisinę pagalbą, reikiamą siekiant užtikrinti visuomenės dalyvavimo procedūros veiksmingumą, įskaitant galimybę gauti teisinių konsultacijų ar technikos ekspertų teikiamos pagalbos).

N. Visuomenės dalyvavimo veiklos vertinimas, mokymai ir nagrinėjimas

38. Reguliarus bei tinkamai subalansuotas visuomenės dalyvavimo veiklos, įskaitant naudojamus metodus ir formatus, vertinimas bei gautų rezultatų nagrinėjimas gali svariai prisidėti prie veiksmingesnių visuomenės dalyvavimo procedūrų užtikrinimo ateityje.
39. Kiek įmanoma ir tikslinga, visuomenės dalyvavimo procedūras vykdančios valstybės institucijos turėtų atsižvelgti į esamą socialinių mokslų tyrimų medžiagą ir įgytą praktinę patirtį tiek tobulinant vykdomas praktikas, tiek gilinant žinias apie visuomenės dalyvavimą. Vienas iš būdų gauti aktualios literatūros būtų pasinaudoti *Aarhus Clearinghouse* duomenų baze.³² Nepriklausomų visuomenės dalyvavimo procedūrų rengimo ir vykdymo tikslais taip pat galima pasitelkti ir universitetuose dirbančius tyrėjus.

²⁹ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 7 dalis.

³⁰ *Ten pat.*

³¹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2) 76 dalį.

³² Žr. <http://aarhusclearinghouse.unece.org/>.

Visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus dėl konkrečios veiklos

A.	6 straipsnio 1 dalies (a) punkto taikymas	19
B.	6 straipsnio 1 dalies (b) punkto taikymas	20
C.	6 straipsnio 1 dalies (c) punkto taikymas	21
D.	Tinkamas, savalaikis ir veiksmingas informavimas (6 straipsnio 2 dalis).....	21
E.	Pagrįsti terminai, suteikiantys pakankamai laiko visuomenei informuoti, jai pasirengti ir veiksmingai dalyvauti (6 straipsnio 3 dalis).....	24
F.	Dalyvavimas pradiniam etape, kai visos galimybės atviros(6 straipsnio 4 dalis).....	26
G.	Veiklos vystytojų skatinimas prašant išduoti leidimą užmegzti ryšį su visuomene (6 straipsnio 5 dalis)..	27
H.	Prieiga prie visos aktualios informacijos (6 straipsnio 6 dalis).....	27
I.	Visuomenei skirtos komentarų teikimo procedūros (6 straipsnio 7 dalis).....	31
J.	Atsižvelgimas į visuomenės dalyvavimo rezultatus – įsipareigojimo apimtis (6 straipsnio 8 dalis).....	34
K.	Skubus informavimas apie sprendimus ir prieiga prie atitinkamų tekstų (6 straipsnio 9 dalis)	35
L.	6 straipsnyje numatytų veiklų įgyvendinimo sąlygų persvarstymas ir atnaujinimas (6 straipsnio 10 dalis).....	36
M.	Visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų (6 straipsnio 11 dalis, 6 straipsnis bis).....	37

A. 6 straipsnio 1 dalies (a) punkto taikymas

40. Nors Konvencijoje tai nėra aiškiai nurodyta, taikant 6 straipsnio 1 dalies (a) punktą rekomenduojama:
- atvejais, kai vienas operatorius tame pačiame įrenginyje ar vietoje atlieka kelias, toje pačioje Konvencijos I priedo subpozicijoje numatytas, veiklas, tokių veiklų gamybos pajėgumai ar našumas turėtų būti sumuojami;³³
 - I priede pateikiamos nuorodos į slenkstinius vertes „per dieną“ turėtų būti interpretuojamos kaip taikytinos 24 valandų laikotarpiui, kuris prasideda ir baigiasi vidurnaktį;
 - I priede pateikiami pajėgumai ar našumas turėtų būti interpretuojami ne kaip operatorių numatytieji, o kaip techniškai įmanomi;³⁴
 - I priedo 20 dalis turėtų būti interpretuojama kaip apimanti visas veiklas, kurioms yra taikomos PAV procedūros, kuriose turi būtina dalyvauti ir visuomenė, kaip numatyta nacionaliniuose teisės aktuose remiantis tarptautine teise (pvz., veiklos, numatytos Espo konvencijos I priede), viršvalstybiniais teisės aktais (pvz., I priedo projektai ir pasitelkus Europos Sąjungos (ES) PAV direktyvoje numatytą kategorinę atranką atrinkti II priedo projektai)³⁵ arba nepriklausomais nacionaliniais sprendimais;
 - tuo atveju, jei, remiantis nacionaliniais teisės aktais, reikia atlikti visus pagrindinius PAV procedūros elementus turintį, tačiau taip nevadinamą, procesą, I priedo 20 dalies interpretavimo tikslais toks, *de facto*, PAV procesas turėtų būti laikomas PAV procedūra;³⁶
 - Konvencijos I priede numatytiems veikloms, kurioms nėra nustatyta jokių slenkstinių verčių (pvz., atominės elektrinės, cheminiai įrenginiai, deginimo ar išvežimo į pavojingų atliekų sąvartynus įrengimai ir t.t.), nepriklausomai nuo jų apimties, turėtų būti taikomas 6 straipsnio 1 dalies (a) punktas;³⁷
 - Konvencijos I priede numatytų veiklų, kurioms nėra nustatyta jokių slenkstinių verčių, keitimo atveju, esant tam tikroms sąlygoms, pvz., atominėje elektrinėje statant naujus reaktorius, tokių veiklų keitimui ar plėtojimui, nepriklausomai nuo jų apimties, turėtų būti taikomi 6 straipsnio 1 dalies (a) punkte numatyti reikalavimai.³⁸

Kompleksinių sprendimų priėmimas

41. Tai atvejais, kai, remiantis nacionaline sistema, 6 straipsnio 1 dalyje numatytų veiklų atlikimo tikslu yra būtina priimti kelis atskirus sprendimus dėl atitinkamų leidimų (t.y., esant vadinamajam „kompleksinių sprendimų priėmimo“ procesui), nacionaliniu lygmeniu turėtų būti pritaikyti tinkami reikšmingumo kriterijai, skirti nustatyti kuriems iš tokių sprendimų yra būtinas Konvencijoje numatytas visuomenės dalyvavimas.³⁹ Šiuo tikslu, siekiant nustatyti kurie iš aktualių sprendimų turėtų būti priimti pasitelkiant Konvencijoje numatytą visuomenės dalyvavimą, atsižvelgiant į veiksmingo visuomenės dalyvavimo ir „dalyvavimo nuovargio“ išvengimo būtinybę galima taikyti toliau nurodytus kriterijus:
- ar šiuo (konkrečiu) sprendimu būtų suteikiamas „leidimas“ (t.y., įgaliojimas) vykdyti atitinkamą veiklą?⁴⁰
 - ar planuojamos veiklos parametrai, kurie būtų nustatyti šiuo (konkrečiu) sprendimu, gali turėti reikšmingo poveikio aplinkai?
 - ar planuojamos veiklos parametrai, kurie būtų nustatyti šiuo (konkrečiu) sprendimu, gali užkirsti kelią kitų alternatyvų svarstymui vėlesniuose etapuose ?
 - ar šis (konkretus) sprendimas gali pakeisti kuriuos nors iš svarbių aplinkosaugos parametrų, įtvirtintų anksčiau priimtu sprendimu, kurio priėmimui buvo reikalingas visuomenės dalyvavimas?⁴¹
 - ar gali atitinkama veikla dėl savo pobūdžio, apimties ar vykdymo vietos turėti poveikį ar būti aktuali

³³ TIPK direktyvos interpretavimo ir įgyvendinimo gairės, prieiga internete http://ec.europa.eu/environment/industry/stationary/ippc/general_guidance.html.

³⁴ Ten pat.

³⁵ 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (kodifikuota redakcija).

³⁶ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2008/35 dėl Gruzijos atitikties (ECE/MPPP/C. 1/2010/4/Add. 1) 46 dalį.

³⁷ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/41 dėl Slovakijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.3) 58 dalį.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/17 dėl Europos Bendrijos atitikties (ECE/MP.PP/2008/5/Add. 10) 43 dalį.

⁴⁰ Ten pat., 42 dalis.

⁴¹ Ten pat., 43 dalis.

- reikšmingam žmonių skaičiui?
- f. ar planuojamai veiklai (pvz., vidutinės ar didelės apimties infrastruktūros projektui) reikės skirti daug valstybės lėšų)?
 - g. ar veiklos, plano, programos, politikos ar teisinės priemonės įgyvendinimo tikslu atitinkamą sprendimą būtina priimti bendradarbiaujant su juo suinteresuotais ar jo poveikį patirsiančias asmenimis?
 - h. ar, siekiant užtikrinti sprendimo veiksmingumą, jo priėmimo tikslu bus reikalingas išskirtinis suvokimas ir pritarimas?
42. Tuo atveju, jei be visuomenės dalyvavimo procedūros ar procedūrų, skirtų priimti vieną ar daugiau su aplinka susijusių/susijusių sprendimą/sprendimus dėl atitinkamų leidimų, ryšium su numatoma veikla taip pat yra būtina priimti ir kitų, su aplinka susijusių, sprendimų, kurių atžvilgiu nėra numatyta jokia išsami visuomenės dalyvavimo procedūra, tačiau kurie gali turėti reikšmingą poveikį pagrindiniams parametrams arba kuriais yra atsižvelgiama į reikšmingus numatomos veiklos aspektus, į kuriuos nebuvo atsižvelgta kartu su visuomene priimant sprendimą/sprendimus dėl atitinkamų leidimų, tokiems sprendimams irgi turi būti taikoma visuomenės dalyvavimo procedūra.⁴²

B. 6 straipsnio 1 dalies (b) punkto taikymas

43. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (b) punktas numato, kad nacionalinėje teisės sistemoje turi būti įtvirtintas mechanizmas, skirtas nustatyti ar konkretus, su planuojama veikla susijęs, tačiau I priede neįvardytas, sprendimas gali turėti reikšmingą poveikį aplinkai ir ar jam dėl to turėtų būti taikoma 6 straipsnyje numatyta visuomenės dalyvavimo procedūra. Nustatymo tikslais naudojamas mechanizmas gali būti susijęs su PAV sistema arba nuo jos nepriklausomas, arba tuo pat metu gali būti naudojami abu metodai.
44. Nepriklausomai nuo to ar pirmiau aprašytas nustatymo procesas yra susijęs su PAV procedūra, visų pirma rekomenduojama įvardyti visas poveikio aplinkai turėti galinčias veiklas. Žemiau pateikiami tokių veiklų pavyzdžiai:
- a. bet kokia veikla, kuriai pagal aplinkos apsaugą reglamentuojančius nacionalinius teisės aktus turi būti išduotas leidimas ar licencija (pvz., triukšmo leidimas, išmetamųjų teršalų leidimas, miško kirtimo leidimas, leidimas trikdyti ar skersti gyvūnus, nuotekų išleidimo ar vandens tiekimo leidimas, hidraulinio plėšymo leidimas, kasybos leidimas, tiriamojo gręžimo leidimas, žvejybos leidimas, nykstančių gyvūnų rūšių eksporto ar importo leidimai ir t.t.);
 - b. bet kokia kita veikla, kuriais pagal nacionalinius teisės aktus taikomas individualus tikrinimas. Pavyzdžiui:
 - i. bet koks veiklos keitimas ar išplėtimas, kaip numatyta Konvencijos I priedo 22 dalies 2 sakinyje;
 - ii. veiklos, kurioms poveikio aplinkai vertinimo (pvz., II priede numatytos veiklos, kurioms taikoma PAV direktyva) ar gamtos apsaugos vertinimo (pvz., veiklos, kurioms yra taikomos ES buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 ir 12 dalys) tikslais yra taikomas individualus tikrinimas.⁴³
45. Nustačius visas veiklas, kurios gali turėti poveikį aplinkai, toliau reikėtų nustatyti, kurios iš jų gali turėti „reikšmingą poveikį“ ir kurių atžvilgiu dėl to yra reikalingas visuomenės dalyvavimas, kaip numatyta 6 straipsnio 1 dalies (b) punkte. Tai atlikti galima žemiau išvardytais būdais:
- a. laikyti, kad tam tikriems sprendimų dėl konkrečių veiklų tipams yra reikalingas visuomenės dalyvavimas pagal 6 straipsnio nuostatas („sąrašo metodas“, naudojamas Konvencijos I priede);
 - b. reikalauti, kad valstybės institucijas atitinkamą nustatymą atliktų taikydamos individualių atvejų nagrinėjimo procesus („individualių atvejų nagrinėjimo metodas“);
 - c. tuo pat metu taikyti abu pirmiau nurodytus metodus.
46. Tuo atveju, jei teisinė sistema numato, kad valstybės institucijos 6 straipsnio 1 dalies (b) punkte aprašytą nustatymą privalo atlikti taikydamos individualių atvejų nagrinėjimo metodą, reikėtų numatyti aiškius kriterijus, suteikiančius galimybę nustatyti planuojamos veiklos poveikį aplinkai (pvz., kriterijai, numatyti Espo konvencijos 3 priede arba ES PAV direktyvos III priede).
47. Remiantis Konvencija, visuomenės prašymu gali būti atliekama nustatymo proceso peržiūra, skirta patikrinti ar šuo tikslu numatyti kriterijai konkrečiu atveju buvo pritaikyti tinkamu būdu.⁴⁴

⁴² Ten pat.

⁴³ 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos Direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos.

⁴⁴ Žr. Atitikties komiteto išvadą dėl kreipimosi ACCC/C/2010/50 dėl Čekijos Respublikos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2012/11) 82 dalį. Taip pat žr. Konvencijos 9 straipsnio 2 dalį.

C. 6 straipsnio 1 dalies (c) punkto taikymas

48. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (c) punkte numatyta nuostata nėra privaloma. Šia nuostata pasinaudoti siekiančios valstybės institucijos turėtų atkreipti dėmesį, kad joje yra numatoma būtinybė nustatyti ar planuojama veikla atitinka abi žemiau nurodytas sąlygas:
 - a. yra naudinga nacionalinės gynybos tikslais; ir
 - b. 6 straipsnio nuostatų taikymas turėtų neigimą poveikį šiems tikslams.
49. Toks nustatymas turi būti atliekamas pasitelkiant aiškia, skaidrią ir nuoseklią sistemą bei nustatant ir įtvirtinant:
 - a. veiklų ir kriterijų sąrašą, kuris, valstybės institucijai konkrečiu atveju patvirtintus atitiktį jam, galėtų būti laikomas atitinkančiu pirmiau nurodytus reikalavimus; arba
 - b. mechanizmą, skirtą (ne)atitiktį nurodytiems reikalavimams kiekvienu individualiu atveju nustatyti remiantis įstatymuose numatytais kriterijais.
50. Nepriklausomai nuo pasirinkto metodo, 6 straipsnio 1 dalies (c) punkte numatyti straipsnio netaikymo pagrindai turėtų būti aiškinami ribojančiai, atsižvelgus į visuomenės interesą užtikrinti veiksmingą jos dalyvavimą priimant su aplinka susijusius sprendimus. Planuojama veikla turėtų būti iš tiesų skirta nacionalinės gynybos tikslams, o straipsnio netaikymo pagrindai neturėtų būti naudojami siekiant išvengti visuomenės dalyvavimo procedūros organizavimo.
51. Remiantis Konvencija, visuomenės prašymu gali būti atliekama nustatymo proceso peržiūra, skirta patikrinti ar šuo tikslu numatyti kriterijai konkrečiu atveju buvo pritaikyti tinkamu būdu.⁴⁵

D. Tinkamas, savalaikis ir veiksmingas pranešimas (informavimas) (6 straipsnio 2 dalis)

52. Teisinėje sistemoje turi būti aiškiai numatyta, kad suinteresuotos visuomenės informavimas turi būti tinkamas, savalaikis ir veiksmingas,⁴⁶ tokiu būdu užtikrinant valstybės institucijoms aiškias gaires dėl pranešimų teikimo terminų, turinio ir kokybės, ypač atvejais, kai šioms institucijoms suteikiama laisvė informavimo tvarką nustatyti savo nuožiūra.

Tinkama pranešimo procedūra

53. Visuomenei teikiamuose pranešimuose turi būti tinkamai, išsamiai ir aiškiai įvardyta 6 straipsnio 2 dalies (a)-(e) punktuose nurodyta informacija. Būtent:
 - a. remiantis 6 straipsnio 2 dalies (d) (ii) punktu:
 - i. pranešime turi būti aiškiai nurodomos visos visuomenei teikiamos galimybės dalyvauti ir tokių galimybių terminai;
 - ii. geroji praktika šiuo atžvilgiu taip pat būtų parengti visuomenės dalyvavimo procedūros apžvalga ir pridėti ją prie kvietimo dalyvauti. Rekomenduojama, kad apžvalga:
 - a. suteiktų informacijos apie visuomenei sudarytas pastabų teikimo galimybes ir metodą/metodus (žodžiu, raštu, elektroninėmis priemonėmis ar pan.);
 - b. turėtų sprendimo priėmimui aktualiausios informacijos (pvz., PAV dokumentacijos) santrauką;
 - c. būtų suderinta su visomis su visuomenės dalyvavimo procedūra susijusiomis valstybės institucijomis, tokiu būdu užtikrinant, kad būtų atsižvelgiama ir į aspektus, patenkančius į kitų institucijų kompetencijos sritį;
 - d. nurodytų ar priėmus sprendimą visiems dalyviams bus apie tai automatiškai pranešta ir kaip susipažinti su priimtu sprendimu. Tuo atveju, jei automatinis pranešimų teikimas nenumatomas, suinteresuotai visuomenei turi būti sudarytos sąlygos juos gauti užsiregistravus, o informacija apie tai turi būti nurodyta pirmajame pranešime;
 - b. remiantis 6 straipsnio 2 dalies (d) (iv) punktu, be organo ar asmens/asmenų, iš kurio/kurių galima gauti reikiamą informaciją, kontaktinių duomenų taip pat turi būti teikiama tiksli informacija apie tai, kur ir kada galima bus su ja susipažinti;
 - c. remiantis 6 straipsnio 2 dalies (d) (v) punktu, reikia nurodyti toliau pateikiamus duomenis:
 - i. organo ar asmens/asmenų, kuriam/kuriems galima teikti pastabas ar klausimus kontaktinius duomenis;

⁴⁵ Žr. Orhuso konvencijos 9 straipsnio 2 dalį.

⁴⁶ Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/16 dėl Lietuvos (ECE/MP.PP/2008/5/Add.6) 97 dalies (a)(i) punktą.

- ii. pastabų ar klausimų teikimo terminą, nepamirštant, kad, remiantis 6 straipsnio 3 dalimi, šis terminas turi būti pagrįstos trukmės, *inter alia*, atsižvelgiant į tai, kad naudojamas informavimo metodas gali turėti įtakos tam ar teikiami pranešimai laiku pasiekia suinteresuotos visuomenės narius (pvz., pranešimų skelbimas vyriausybės oficialioje pranešimų duomenų bazėje, nepaisant jos prieinamumo visuomenei, gali būti neveiksmingas daugelio visuomenės narių, kurie tokių duomenų bazių kas dieną netikrina, atžvilgiu);
 - d. remiantis 6 straipsnio 2 dalies (d) (vi) punktu, pranešimuose turi būti nurodyta, kuri iš 6 straipsnio 6 dalyje numatytos informacijos bus teikiama. Taip pat reikėtų aiškiai nurodyti, kad susipažinti su šia informacija bus galima nemokamai. Nors pranešimuose nėra būtina nurodyti visą informaciją, juose turėtų būti pateikta bent jau planuojamos veiklos leidimo paraiška ir pagrindiniai jos priedai, įskaitant PAV dokumentaciją, jei tokia buvo sudaryta, ir trumpai pristatomi kitos, pateikti numatomos, informacijos tipai;
 - e. remiantis 6 straipsnio 2 dalies (e) punktu, veiklų, kurioms taikomas 6 straipsnis, tačiau netaikomos jokios nacionalinės ar tarpvalstybinės PAV procedūros, geroji praktika būtų veiksmingai ir savalaikiškai informuoti suinteresuotą visuomenę (priklausomai nuo situacijos):
 - i. tuo atveju, jei teisinėje sistemoje įtvirtinta visuomenės galimybė dalyvauti atrankos procedūroje – apie visuomenės galimybes jomis pasinaudoti;
 - ii. tuo atveju, jei teisinėje sistemoje neįtvirtinta visuomenės galimybė dalyvauti atrankos procedūroje – apie atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo rezultatus;
 - iii. tuo atveju, jei veiklai atranka netaikytina – apie kitų veiklai taikytinų procedūrų pobūdį ir rezultatus.
54. Siekiant pagelbėti suinteresuotai visuomenei lengviau rasti jai aktualius pranešimus, rašytinių pranešimų pavadinimuose rekomenduojama nurodyti siūlomą veiklą, siūlomo sprendimo pobūdį ir siūlomą/siūlomas geografine/geografines vietas/vietoves. Geroji praktika šiuo atžvilgiu būtų be visos kitos kitos informacijos aiškiai nurodyti sprendimo priėmėjo bei rengėjo kontaktinius duomenis.
55. Apskritai, valstybės institucijos turėtų dėti pastangas užtikrinant, kad pareigūnai turėtų visas žinias bei kompetencijas, reikalingas siekiant tinkamo, savalaikio ir veiksmingo suinteresuotos visuomenės informavimo.⁴⁷
56. Tuo atveju, jei teisinė sistema visuomenės informavimą deleguoja trečiajai šaliai, pvz., rengėjui, turi būti numatyta, kad atitinkama trečioji šalis privalo teikti savalaikes ataskaitas kompetentingai valstybės institucijai, nurodant kas, apie ką, kada ir kaip buvo informuotas.

Savalaikis pranešimas

57. Reikalavimas visuomenę informuoti „savalaikiai“ turėtų būti laikomas neatskiriamu nuo įsipareigojimo nustatyti „pagrįstus terminus“ (6 straipsnio 3 dalis) ir įsipareigojimo užtikrinti „visuomenės dalyvavimą pradiniam etape, kai visos galimybės atviros ir gali būti užtikrintas efektyvus visuomenės dalyvavimas“ (6 straipsnio 4 dalis).
58. Skirtingų formų rašytiniai pranešimai suinteresuotai visuomenei turėtų būti teikiami tą pačią dieną. Tuo atveju, jei tai neįmanoma, visuomenės dalyvavimo terminai turėtų būti skaičiuojami nuo vėliausios datos, kai pateikti rašytiniai pranešimai numatomi pasiekia suinteresuotą visuomenę.

Veiksmingas pranešimas

59. Valstybės institucijos turėtų dėti pastangas numatant visuomenės informavimo priemones, kurios užtikrintų, kad visi dalyvauti potencialiai suinteresuoti visuomenės nariai turėtų realią galimybę susipažinti su planuojama veikla ir su jiems teikiamomis dalyvavimo galimybėmis.⁴⁸ Tai, kas laikytina „veiksmingu pranešimu“ turi būti nustatyta kiekvienu individualiu atveju, atsižvelgiant į konkrečią situaciją.
60. Valstybės institucijos turėtų užtikrinti, kad tiek pranešimai, tiek visa kartu teikiama informacija visuomenei būtų prieinama iki pat visuomenės dalyvavimo procedūros pabaigos, taip užtikrinant, kad apie procedūrą vėliau sužinoję visuomenės nariai turėtų galimybę susipažinti su visa aktualia informacija, reikalinga siekiant veiksmingo dalyvavimo. Visa minėta informacija taip pat turėtų išlikti prieinama pagal nacionalinius teisės aktus vykdant bet kokią administracinės ar teisinės peržiūros procedūrą dėl galutinio sprendimo.
61. Reikėtų stengtis užtikrinti, kad skirtinguose rašytiniuose pranešimuose nurodoma informacija būtų nuosekli.
62. Siekiant užtikrinti tinkamą ir veiksmingą visuomenės informavimą bei pranešimų jai teikimą, atliekant visuomenės dalyvavimo procedūros peržiūrą turėtų būti sudarytos galimybės, esant poreikiui,

⁴⁷ Žr. Orhuso konvencijos 3 straipsnio 2 dalį.

⁴⁸ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/16 dėl Lietuvos atitikties (ECE/MP.PP/2008/5/Add.6) 67 dalį.

teikti ir papildomus pranešimus, pavyzdžiui:

- a. kilus abejonių dėl to ar visi suinteresuotos visuomenės nariai buvo veiksmingai informuoti (pvz., tuo atveju, jei vėliau paaiškėja, kad kai kurie suinteresuotos visuomenės nariai negavo pirmojo pranešimo dėl pašto paslaugų sutrikimo ar dėl to, kad neturėjo prieigos prie susisiekimo priemonės (pvz., interneto), kuria buvo naudojama ji teikiant);
- b. tuo atveju, jei planuojamos veiklos tikslais yra reikalingi daugiau negu vienas sprendimas, kuriems, remiantis 6 straipsniu, yra taikytinos visuomenės dalyvavimo procedūros (žr. 41 dalį);
- c. gavus naujos aktualios informacijos ar iš esmės pasikeitus sąlygoms ir atsiradus poreikiui suteikti visuomenei dar vieną dalyvavimo galimybę. Tai gali būti aktuali procedūrinė informacija, pvz., apie viešojo svarstymo laiką ir vietą, jei visuomenė apie tai iki tol informuota nebuvo;
- d. tuo atveju, jei esama papildomos, procedūrinės ar kitaip svarbios, informacijos, kurios nebuvo galimybės įtraukti į pirmąjį pranešimą apie procedūros pradžią, tačiau kuri, remiantis 6 straipsnio 2 dalies (d) punktu, turėtų būti pateikta atsiradus pirmai galimybei;
- e. iš esmės pasikeitus numatomi visuomenės dalyvavimo procedūrai (pvz., pasikeitus jos terminui ar visuomenės dalyvavimo metodui).

Visuomenės informavimo metodai

63. Rengiant visuomenės informavimo metodus, patartina atsižvelgti į toliau nurodytus aspektus:
 - a. pasirinkti metodai turi būti suderinti taip, kad būtų galimybė pasiekti kuo didesnę suinteresuotos visuomenės dalį, daugiausia dėmesio skiriant visuomenės nariams, gyvenantiems netoli vietos, kur numatoma vykdyti siūlomą veiklą ar kur gali būti jaučiamas jos poveikis aplinkai;
 - b. geroji praktika šiuo atžvilgiu būtų užtikrinti, kad visuomenės informavimo plane būtų atsižvelgiama į projekto apimtį ir sudėtingumą, kultūrinį kontekstą, kuriame bus vykdomas atitinkamas projektas ar veikla, arba kur bus jaučiamas jo/jos poveikis, o taip pat į pažeidžiamų grupių poreikius. Daugumos projektų atveju turėtų būti naudojamas 64 dalyje įvardytos formos pranešimas, tuo tarpu vykdant sudėtingus ar kontroversiškus projektus arba veiklas, suinteresuotųjų šalių įtraukimo planai gali būti sudėtingesni ir jų įgyvendinimo tikslais gali būti naudojami skirtingi informavimo metodai, įskaitant telefonų ar elektros neturinčių visuomenės narių lankymą namuose. Bet kuriuo atveju, informavimo priemonės turi atitikti nustatytos suinteresuotos visuomenės narių poreikius. Nepriklausomai nuo konkrečios situacijos, visuomenei turi būti žinomi jos informavimo būdai;
 - c. atsižvelgti į kalbinius barjerus reikėtų taikant veiksmingas priemones, pvz., jei suinteresuotos visuomenės nariai nekalba dokumentacijoje naudojama kalba, reikėtų užtikrinti atitinkamų dokumentų vertimą arba suteikti visuomenę atstovaujančiai organizacijai galimybę perduoti atitinkamame pranešime nurodytą informaciją tos visuomenės oficialiąją ar pripažįstama regionine kalba (pvz., ES regione – anglų kalba, Rytų Europoje, Kaukaze ir Centrinėje Azijoje – rusų kalba).
64. Rekomenduojamos viešo pranešimo skelbimo vietos:
 - a. šalia vietos, kurioje numatoma vykdyti planuojamą veiklą, esančioje viešojoje erdvėje (pvz., ant vietoje, kur numatoma vykdyti planuojamą veiklą, esančios aiškiai matomos tvoros, kelrodžio ar pan.);
 - b. ant fizinės, visuomenei prieinamos skelbimų lentos, esančios kompetenciją priimti atitinkamą sprendimą turinčios valstybės institucijos pastate ir aiškiai matomame bei visuomenei prieinamame kompetentingos valstybės institucijos tinklalapio plote (jei toks tinklalapis egzistuoja);
 - c. laikraštyje/laikraščiuose, leidžiamame/leidžiamuose planuojamos veiklos poveikio zonoje, kuris/kurie pasiekia didžiąją dalį planuojamos veiklos poveikį patirsiančios ar ja suinteresuotos visuomenės dalį;
 - d. tam skirtose vietose, kurias dažnai lanko suinteresuota visuomenė (pvz., ant skelbimų lentų, esančių bendruomenių centruose, pašto skyriuose, parduotuvėse ir prekybos centruose, šventyklose, mokyklose, darželiuose, sporto salėse, marginalizuotų grupių susitikimo vietose, autobusų stotelėse, sporto aikštėse ir t.t.);
 - e. ant poveikį galimai patirsiančios vietovės valdžios institucijų skelbimų lentų ir jų tinklalapiuose.
65. Vietovėse, kur viešieji pranešimai dažniausiai yra teikiami pasitelkiant radijo ryšį, televiziją ir socialinius tinklus (pvz., „Facebook“, „Twitter“, tinklaraščiai), šias ryšio priemones galima naudoti kaip papildomas, tačiau pirmiau minėtųjų nepakeičiančias, informavimo priemones. Tam tikrose kultūrose, socialiniai tinklai gali būti itin naudingi siekiant informuoti jaunesnius visuomenės narius, kurie nesinaudoja tradicinėmis žiniasklaidos formomis.
66. Tuo atveju, jei vienas iš pasirinktų būdų informuoti visuomenę apie jos dalyvavimo galimybes yra laikraščiai, veiksmingiausia būtų šiuo tikslu pasirinkti atitinkamoje geografinėje vietovėje didžiausiu

tiražu leidžiamą laikraštį,⁴⁹ tačiau kiekvienu atveju taip pat svarbu atsižvelgti į būdus, kuriais suinteresuota visuomenė paprastai gauna jai skirtą informaciją. Pavyzdžiui, kai kuriais atvejais suinteresuotos visuomenės nariai gali tiesiog neturėti užtekčiai pinigų, kad galėtų sau leisti reguliariai įsigyti kurį nors iš pagrindinių laikraščių. Kaip bebūtų, skelbti viešuosius pranešimus vietiniame dienraštyje yra veiksmingiau, nei juos skelbti kas savaitę leidžiamame oficialiajame leidinyje,⁵⁰ nors pranešimų skelbimas pastarajame taip pat gali būti naudingas, kadangi daugelyje šalių oficialūs leidiniai vis dar yra laikomas standartiniu tokių pranešimų šaltiniu.

67. Taip pat vertėtų atsižvelgti ir į tai, kad kai kurie suinteresuotos visuomenės nariai įprastomis informavimo priemonėmis gali būti nepasiekiami (pvz., asmenys, gyvenantys nuošaliose vietovėse ar neturintys interneto prieigos, o taip pat neraštingi ar kitomis kalbomis kalbantys asmenys) ir dėl to reikėtų imtis kitų veiksmingų informavimo metodų⁵¹, pvz., susisiekiant su aktualiomis NVO ar kitais su atitinkamomis grupėmis dirbančiais organais.
68. Informavimas pasitelkiant skelbimų lentas ar projekto šalininkų (privačių ar viešųjų subjektų) tinklalapius laikytinas papildoma, tačiau ne pagrindine, informavimo priemone. Toks informavimo būdas gali būti naudojamas tik tuo atveju, jei pranešimai tuo pat metu yra teikiami ir kompetentingos valstybės institucijos skelbimų lentoje bei tinklalapyje.
69. Apie projektą žurnalistų rengiami ir žiniasklaidoje, internete ar per televiziją viešinami straipsniai gali būti itin veiksminga papildoma visuomenės informavimo priemonė. Kaip bebūtų, remiantis Konvencija, toks visuomenės informavimo būdas nėra laikytinas viešuoju pranešimu ir jo pakeisti negali.⁵²
70. Geroji praktika šiuo atžvilgiu būtų numatyti asmeninių pranešimų teikimo mechanizmą, kuriuo, pasitelkiant lengvai įsisavinamą procedūrą, bet kuris visuomenės narys galėtų pasinaudoti išankstinės registracijos tikslais ir pasirinkus geografinį regioną ar konkrečią temą gauti atitinkamus pranešimus. Gauti pranešimus užsiregistravusių visuomenės narių sąrašas turėtų būti reguliariai atnaujinamas. Asmeninių pranešimų apie sprendimų priėmimo procedūrą teikimo metodas gali būti naudingas informuojant ne tik iš anksto užsiregistravusius, tačiau ir specialių interesų turinčius visuomenės narius (pvz., teisinių interesų turinčius ar šalimais gyvenančius asmenis).

E. Pagrįsti terminai, suteikiantys pakankamai laiko visuomenei informuoti, jai pasirengti ir veiksmingai dalyvauti (6 straipsnio 3 dalis)

71. Pagrįsti terminai turėtų būti numatyti šiems visuomenės dalyvavimo procedūros etapams:
 - a. suinteresuotos visuomenės informavimui apie procedūros pradžią (6 straipsnio 2 dalis);
 - b. galimybei suinteresuotai visuomenei susipažinti su aktualia dokumentacija (6 straipsnio 6 dalis). Šis terminas turėtų būti pakankamas, kad visuomenė, remiantis 4 straipsnio 1 ir 2 dalimis, galėtų teikti prašymus dėl papildomos informacijos, kuri, jos manymu, gali būti aktuali priimant sprendimą dėl planuojamos veiklos;
 - c. galimybei visuomenei teikti jos manymu aktualius komentarus, informaciją, analizę ar nuomones (6 straipsnio 7 dalis). Nustatant šiuos terminus taip pat reikėtų atsižvelgti ir į komentarų teikimo metodą. Pavyzdžiui, jeigu yra numatoma, kad rašytiniai turi būti teikiami paštu, faktinis jų teikimo terminas bus keliomis dienomis trumpesnis nei nurodyta, kadangi laiku jie pristatyti bus tik išsiuntus likus keliomis dienoms iki termino pabaigos. Geroji praktika šiuo atžvilgiu būtų ant paštu siunčiamų komentarų uždėtame pašto antspaude nurodytą datą laikyti jų pateikimo diena;
 - d. visuomenės pateiktų komentarų, informacijos, analizės ar nuomonių svarstymui (6 straipsnio 8 dalis);
 - e. galutinio sprendimo priėmimui tinkamai atsižvelgiant į visuomenės dalyvavimo rezultatus (6 straipsnio 8 dalis);
 - f. sprendimo priežasčių ir motyvų pagrindimo rengimui;
 - g. sprendimo teksto rengimui;

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Ten pat.

⁵² Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos veiksmų atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2) 86 dalį.

- h. visuomenės informavimui apie priimtą sprendimą ir būdus, kuriais ji gali susipažinti su sprendimo tekstu ir priėmimo priežastimis ir motyvais (6 straipsnio 9 dalis).
72. Rengiant visuomenės dalyvavimo teisinę sistemą, reikėtų atsižvelgti į tai, kad 6 straipsnio 3 dalyje numatytam „pagrįstų terminų“ reikalavimui taikomi šie bendrieji principai:
- nustatant terminus reikėtų atsižvelgti, inter alia, į planuojamos veiklos pobūdį, sudėtingumą, apimtį, galimą poveikį aplinkai ir sprendimų priėmimo procesui aktualios informacijos kiekį. Tai reiškia, kad nesudėtingam, mažos apimties projektui numatytas pagrįstas terminas gali būti netinkamas didelės apimties, sudėtingiems projektams, apie kuriuos parengtas didelis dokumentacijos kiekis arba kurie gali turėti labai reikšmingą poveikį aplinkai;⁵³
 - terminų „pagrįstumą“ vertintinas iš visuomenės, kuri siekia pasirengti ir veiksmingai dalyvauti visuomenės dalyvavimo procedūroje, perspektyvos;
 - nustatant terminus reikėtų atsižvelgti į konkrečioje šalyje visuotinai taikomus administracinius terminus (pvz., prašymams suteikti informacijos ir skundams dėl jų atmetimo numatytus terminus).
73. Skirtingiems visuomenės dalyvavimo procedūrų etapams numatomų terminų atžvilgiu, teisinė sistema gali:
- kiekvienam etapui nustatyti fiksuotus terminus;
 - nustatyti trumpiausius leidžiamus terminus;
 - numatyti lankstų metodą, pagal kurį už konkrečią visuomenės dalyvavimo procedūrą atsakingos valstybės institucijos yra įpareigojamos nustatyti konkrečiam atvejui tinkamus terminus, kurie turi būti ne trumpesni nei Konvencijos 4 straipsnyje numatyti susipažinimo su informacija terminai.
74. Nepriklausomai nuo to ar buvo pasirinktas lankstusis metodas, gavus naujos aktualios informacijos arba tuo atveju, jei pradėjus visuomenės dalyvavimo procedūrą iš esmės pasikeičia jai aktualios sąlygos, valstybės institucijos turėtų pratęsti visuomenės dalyvavimo terminą tiek, kiek yra būtina siekiant sudaryti visuomenei galimybę susipažinti su visa reikiama informacija ir veiksmingai dalyvauti toje procedūroje.
75. Lanksčiojo metodo privalumas valstybės institucijoms yra šio metodo suteikiama galimybė nustatyti visuomenės dalyvavimo procedūros terminus atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip planuojamos veiklos pobūdis, sudėtingumas, apimtis ir galimas poveikis aplinkai. Kaip bebūtų, šis metodas valstybės institucijoms taip pat suteikia absoliučią laisvę nustatyti terminus savo nuožiūra, o tai gali tapti netikrumo ir nenuoseklumo priežastimi. Taigi, nusprendus pasitelkti lankstųjį metodą, teisinėje sistemoje kiekvienam visuomenės dalyvavimo procedūros etapui turi būti nustatytas maksimalus arba minimalus terminas, priklausomai nuo to, kuris iš jų yra tinkamesnis siekiant palengvinti visuomenės dalyvavimą atitinkamame etape. Pavyzdžiui:
- dauguma atvejų, minimalūs terminai labiausiai tinka tiems visuomenės dalyvavimo procedūroms etapams, kuriuos vykdo pati visuomenė (pvz., komentarų rengimo ir teikimo etapas);
 - tuo tarpu maksimalūs terminai dažniau tinka tiems visuomenės dalyvavimo procedūros etapams, kuriuos vykdo valstybės institucija (pvz., etapas, kurio metu valstybės institucija vertina visuomenės pateiktus komentarus). Nustatant visuomenei maksimalų komentarų teikimo terminą, nepriklausomai nuo jo trukmės, tam tikrais atvejais gali atsirasti rizika, kad nustatytas terminas bus nepagrįstas.
76. Tuo atveju, jei teisinė sistema nustato minimalius terminus, joje ar prie jos pridedomose gairėse turi būti aiškiai numatyta, kad šie terminai nustato tik minimaliąją ribą, o tai reiškia, kad dauguma atvejų yra ne tik galima, bet ir rekomenduotina numatyti ilgesnius terminus, ypač jei konkrečiu atveju yra svarstoma veikla, galinti turėti reikšmingą poveikį aplinkai (pvz., veikla, kuriai yra taikoma privalomoji PAV procedūra) ar galinti paveikti daug žmonių.
77. Teisinė sistema turėtų numatyti aiškias skirtingų terminų skaičiavimo ir jų nurodymo gaires. Pavyzdžiui:
- esant galimybei, terminai turėtų būti nurodomi pasirenkant nacionaliniuose teisės aktuose naudojamus žodžius (pvz., „dienos“, „savaitės“, „mėnesiai“);
 - tuo atveju, jei terminai yra nurodomi dienomis, turėtų būti aišku ar tos dienos yra kalendorinės ar darbo, o pasirinktas formatas turėtų būti išlaikomas visoje teisinėje sistemoje;
 - terminų pradžios ir pabaigos datos turėtų būti skaičiuojamos atsižvelgiant į valstybines šventes. Pavyzdžiui, jei konkretaus termino pabaigos data sutampa su valstybine švente, terminas turėtų baigtis kitą darbo dieną;

⁵³ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/16 dėl Lietuvos atitikties (ECE/MP.PP/2008/5/Add.6) 69 dalį.

- d. trumpesni terminai gali būti nurodomi „dieniu“, o ilgesni – „savaičių“ ar „mėnesių“ tikslumu;
- e. esant galimybei, visuomenės dalyvavimo procedūros neturėtų būti vykdomos pagrindiniais šventiniais laikotarpiais (pvz., vasarą ar gruodžio mėn. pabaigoje);
- f. nustatant terminus procedūroms, kurių metu bus svarstomos veiklos, galinčios turėti tarpvalstybinį poveikį, taip pat reikėtų atsižvelgti ir į poveikį patiriančių šalių valstybines šventes ir pagrindinius šventinius laikotarpius.

Pagrįsti ir nepagrįsti visuomenės dalyvavimo terminai

Toliau pateikiami keli pagrįstų ir nepagrįstų terminų, numatytų skirtingiems visuomenės dalyvavimo procedūros etapams, pavyzdžiai:

- **Nepagrįstas.** Visuomenei nustatytas 10 darbo dienų terminas susipažinti su aktualia dokumentacija, įskaitant PAV ataskaitą, ir pasiruošti dalyvavimui priimant sprendimą dėl didelio sąvartyno nelaikytinas pagrįstu.⁵⁴
- **Nepagrįstas.** Visuomenei nustatytas 20 dienų terminas pasiruošti ir veiksmingai dalyvauti nelaikytas pagrįstu, jei toks terminas apima ir konkrečios šalies šventines dienas.⁵⁵
- **Pagrįstas.** Kita vertus, šešių savaičių terminas, skirtas visuomenei susipažinti su aktualia dokumentacija ir pasiruošti dalyvavimui klausimo svarstyme bei papildomas tokios pat trukmės terminas, skirtas teikti komentarus, analizę ar nuomones dėl naujos atliekų tvarkymo gamyklos statybų laikytini pagrįstais.⁵⁶
- **Pagrįstas.** Teisinėje sistemoje numatytas minimalus 30 dienų terminas, skaičiuojamas nuo viešojo pranešimo apie sprendimų priėmimo procedūrą pateikimo ir viešųjų konsultacijų pradžios, laikytinas pagrįstu, jei toks terminas esant poreikiui gali būti pratęstas, atsižvelgiant į, inter alia, planuojamos veiklos pobūdį, sudėtingumą ir apimtį.⁵⁷

F. Visuomenės dalyvavimas pradiniam etape, kai visos galimybės atviros (6 straipsnio 4 dalis)

78. Pakopinio sprendimų priėmimo atveju (žr. 17 dalį), siekiant užtikrinti ankstyvą ir veiksmingą visuomenės dalyvavimą, kai visos galimybės atviros:
 - a. sprendimų priėmimo procese turėtų būti numatytas bent vienas etapas, kurio metu visuomenė turėtų galimybę veiksmingai dalyvauti sprendžiant ar planuojama veikla turėtų būti vykdoma apskritai („nulinė alternatyva“) (taip pat žr. 16 dalį);
 - b. papildomai, kiekviename pakopinio sprendimų priėmimo proceso etape visuomenei turėtų būti suteikiama galimybė veiksmingai ir nuo pat pradžių dalyvauti svarstant tame etape iškeltus variantus;
 - c. su ankstesniais sprendimų priėmimo etapais susijusi informacija turėtų išlikti prieinama, tokiu būdu užtikrinant, kad visuomenė turėtų galimybę susipažinti su jau priimtų sprendimų, įskaitant nulinę alternatyvą ir kitas alternatyvas, pagrindimu;
 - d. tuo atveju jei pakopinio sprendimų priėmimo metu gaunama naujos informacijos, dėl kurios kyla abejonių dėl ankstesnėse pakopose ar etapuose priimtų sprendimų, arba dėl jų pagrįstumo, turi būti galimybė atnaujinti sprendimų priėmimo procedūras.
79. Geroji praktika taikant reikalavimą suteikti visuomenei galimybę dalyvauti pradiniam etape, kai visos galimybės atviros, būtų sudaryti jai sąlygas dalyvauti tiek atrankos dėl PAV, tiek PAV apimčių nustatymo etapuose, kuomet yra nustatomi svarbūs, tolesnio svarstymui teiktini klausimai.
80. Frazė „kai visos galimybės atviros“ yra interpretuotina kaip apibūdinanti laikotarpį, kuomet bet kuris variantas gali būti pasirinktas kaip prioritetinis variantas. Toliau pateikiami situacijų, kuomet jau ne visos

⁵⁴ Ten pat, 70 dalis.

⁵⁵ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2008/24 dėl Ispanijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2009/8/Add.1) 92 dalį.

⁵⁶ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2007/22 dėl Prancūzijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2009/4/Add. 1) 44 dalį.

⁵⁷ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2) 89 dalį.

galimybės atviros, pavyzdžiai:

- a. pateikus viešą pranešimą apie variantą, kuriam yra teikiama pirmenybė, nors planas ar programa vis dar nėra priimta;
- b. valstybės institucijai (įskaitant tokius atstovaujamuosius organus kaip vietos, regiono ar nacionaliniai parlamentai) priėmus oficialų sprendimą dėl atitinkamo klausimo;
- c. sprendimo priėmėjui savo rinkėjams paskelbus, kad bus svarstomi tik konkretūs variantai;
- d. valstybės institucijai dėl sprendimo, kuriam yra taikoma Konvencija, su privačiais subjektais sudarius kontraktą ar sutartį, kuris/kuri gali užkirsti kelią tam tikrų variantų svarstymui dar prieš sudarant visuomenei realią galimybę dalyvauti.⁵⁸

81. Nors galimybės suteikimas visuomenei dalyvauti jau pradiniame etape, pvz., taikant gerąją praktiką, atrankos dėl PAV ir PAV apimčių nustatymo etapuose arba, kai kuriose Rytų Europos, Kaukazo ir Centrinės Azijos šalyse, OVOS procedūroje (kurios metu rengėjas turi atsižvelgti į visuomenės dalyvavimo rezultatus rengiant OVOS ataskaitą, kaip dalį su projektu susijusios dokumentacijos),⁵⁹ yra laikytinas gera praktika, reikėtų nepamiršti, kad be tokios dalyvavimo galimybės visuomenei taip pat turi būti sudaromos sąlygos dalyvauti ir vėlesniame etape, kuomet jau yra surinkta/paruošta visa reikiama informacija/dokumentacija ir valstybės institucijos yra pasirengusios priimti galutinį sprendimą.

G. Veiklos vystytojų skatinimas prieš prašant leidimo veiklai užmegzti ryšį su visuomene

82. Esant poreikiui, rengėjams gali būti parengtos gairės, kurių tikslas yra palengvinti suinteresuotos visuomenės nustatymą, diskusijų inicijavimą ir prieš teikiant paraišką dėl leidimo viešinant informaciją apie jos teikimo tikslus.
83. Nors toks vystytojo ir visuomenės dialogas, vykdomas iki vystytojo kreipimosi su paraiška išduoti leidimą, yra skatintinas, jis negali pakeisti visuomenės dalyvavimo procedūros, kurią kompetentinga valstybės institucija turi vykdyti gavusi paraišką išduoti leidimą.
84. Geroji praktika šiuo atžvilgiu būtų valstybės institucijai patikrinti ar tokio, tarp vystytojo ir suinteresuotos visuomenės vykstančio, dialogo metu teikiama tiksliai ir patikima informacija, ir nėra vykdomas manipuliavimas ar atliekami kokie nors prievartiniai veiksmai.

H. Priega prie visos aktualios informacijos (6 straipsnio 6 dalis)

Visa sprendimų priėmimui aktuali informacija

85. Priega prie informacijos yra esminė veiksmingo visuomenės dalyvavimo sąlyga. Visa valstybės institucijų turima ir sprendimų priėmimui aktuali informacija (išskyrus informaciją, kuriai, remiantis 4 straipsnio 3 ir 4 dalimis, atskleidimo visuomenei reikalavimas netaikomas) turėtų būti pateikti ir suinteresuotai visuomenei, nepriklausomai nuo tokios informacijos kokybės ir nuo to ar atitinkama valstybės institucija ją laiko tikslia, išsamia ar aktualia.
86. Nors gera praktika reikalauja, kad prieš teikdamos informaciją visuomenei valstybės institucijos, kiek įmanoma, patikrintų jos tikslumą, šis procesas neturėtų uždelsti informacijos pateikimo visuomenei.
87. Tokiai informacija yra priskirtini ir iš stebėjimo stočių gaunami pirminiai, nepatikrinti ir galutiniu pavidalu kol kas nepaskelbti duomenys. Tuo atveju, jei institucijai tokių duomenų atskleidimas kelia susirūpinimą, teikiant pirminius duomenis pareiškėjui reikėtų nurodyti, kad šie duomenys nebuvo apdoroti remiantis oficialia pirminių aplinkosaugos duomenų apdorojimo procedūra. Tas pat galioja ir apdorotų duomenų atveju – teikdamos tokius duomenis institucijos pareiškėjams turėtų nurodyti kaip tie duomenys buvo apdoroti ir ką jie rodo.⁶⁰
88. Valstybės institucijos turėtų apsvarstyti galimybę nustatyti sprendimų, kuriems taikomas 6 straipsnis,

⁵⁸ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2008/24 dėl Ispanijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2009/8/Add.1) 119 (a)(iii) punktą.

⁵⁹ Redaktorius pastaba: OVOS/expertiza sistema yra daugelyje Rytų Europos, Kaukazo ir Centrinės Azijos šalyse naudojamas veiklos vystymo kontrolės mechanizmas. Komitetas nustatė, kad OVOS ir expertiza kartu laikytinos sprendimų priėmimo procesu, sudarančiu poveikio aplinkai vertinimo procedūrą (žr. ECE/MP.PP/C.1/2013/9 44 dalį).

⁶⁰ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2010/53 dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2013/3) 77 dalį.

priėmimui aktualia laikytiną minimalià informacijà, su kuria visuomenė galėtų susipažinti kiekvienu konkrečiu atveju. Nepažeidžiant 4 straipsnio 3 ir 4 dalyse numatyto reikalavimo atskleisti informacijà taikymo išimčių, minimalià informacijà gali sudaryti:

- a. pilnas paraiškos dėl leidimo vykdyti planuojamà veiklą išdavimo tekstas;
 - b. aktuali informacija, parengta procedūros metu, įskaitant visus pagal teisės aktus reikalaujamus paraiškos priedus, tokius kaip, pvz.:
 - i. pilnas galutinės PAV ataskaitos tekstas, įskaitant visus priedus;
 - ii. visa aktuali dokumentacija, kurioje pateikiama informacijos apie PAV ataskaitoje nenurodytas planuojamos veiklos savybes, kaip, pvz., informacija apie jos vykdymo vietà, struktūrà, susijusią infrastruktūrà ar kitas priemones (pvz., naujus kelius, energetinę sistemà ar komunikacijos poreikius);
 - iii. visi aktualūs žemėlapiai;
 - iv. visos aktualios nuomonės, pareiškimai ar sertifikatai, išreikštos/išduoti valstybės institucijų ar kitų viešųjų/privačių įstatymuose numatytų konsultantų;
 - v. nuorodos į visus aktualius, planuojamai veiklai taikomus, teisės aktus;
 - vi. visi aktualūs planai, programos ar politika, kurių pagrindu yra planuojama atitinkama veikla;
 - vii. tai pačiai veiklai anksčiau išduoti leidimai;
 - viii. anksčiau priimti aktualūs sprendimai dėl paraiškà dalyvauti projekte teikiančiam asmeniui skirtų baudų, įsipareigojimų, paraiškos teikimo sustabdymo ar atsisakymo išduoti paraiškà;
 - ix. visi rašytiniai ar žodžiu pateikti bei valstybės institucijų ar kitų už visuomenės dalyvavimą atsakingų organų užfiksuoti visuomenės komentarai, informacija, analizė ar nuomonės.
89. Teikiama informacija turėtų būti subalansuota. Šiuo tikslu reikėtų pristatyti skirtingus atitinkamos temos aspektus ir vengti bet kokio manipuliavimo. Visos sprendimų priėmimui aktualios ekspertų nuomonės, išskyrus Konvencijos 4 straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytas išimtis, turėtų būti pateiktos visuomenei.
90. Papildomai, atsižvelgiant į 4 straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytas reikalavimo atskleisti informacijà taikymo išimtis, viešųjų svarstymų, vykdomų dėl sprendimo suteikti ar nesuteikti leidimą įgyvendinti veiklą, kuriai taikomos 6 straipsnio nuostatos, protokolai, išrašai ir/ar įrašai laikytini sprendimų priėmimui aktualia informacija. Tuo atveju, jei yra daromi įrašai, geroji praktika reikalauja, kad sudarius jų išrašus patys įrašai būtų išsaugomi ateičiai.

Reikalavimo atskleisti informacijà taikymo išimtys

91. Nepaisant to, kad 6 straipsnio 6 dalis aiškiai leidžia naudotis 4 straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytais reikalavimo atskleisti informacijà taikymo išimtimis, rengiant ir įgyvendinant teisinę sistemà, skirtà 6 straipsnyje minimų sprendimų priėmimui, reikėtų atsižvelgti į toliau nurodytus aspektus:
- a. jei kokia nors konkreti informacija yra aktuali sprendimų priėmimui, galima daryti rimtà prielaidà, kad prieiga prie šios informacijos yra aktuali ir atitinkamame sprendimų priėmimo procese dalyvauti siekiantiems visuomenės nariams. Tai reiškia, kad 4 straipsnyje numatyti atsisakymo teikti informacijà pagrindai turėtų būti aiškinami ribojančiai, atsižvelgiant į visuomenės interesà, patenkintà atskleidus informacijà;
 - b. sprendimai dėl atsisakymo suteikti tam tikrà informacijà turėtų būti aiškūs ir skaidrūs, o taip pat turi būti pateikiami atsisakymo suteikti informacijos motyvai ir informacija apie galimybę pasinaudoti peržiūros procedūra;⁶¹
 - c. remiantis 4 straipsnio 6 dalimi, tuo atveju, jei neskelbtina informacija gali būti atskirta nuo likusios informacijos nepadarant žalos neskelbtinos informacijos konfidencialumui, valstybės institucijos turi visuomenei pateikti likusią, sprendimo priėmimui aktualią, informacijà;
 - d. pasikeitus sąlygoms ir nustojus galioti reikalavimo atskleisti informacijà taikymo išimtimis, atitinkama informacija visuomenei turėtų būti pateikiama nedelsiant po jos tapimo nekonfidencialia.
 - e. daugeliu atvejų turėtų būti atskleidžiamas visas sprendimų priėmimo procedūros tikslais parengtų dokumentų, įskaitant pirmines paraiškas dėl leidimo ir PAV ataskaitas bei jų priedus, tekstas;
 - f. siekiant išvengti abejonių, visuomenei turėtų būti prieinama bent jau visa 6 straipsnio 6 dalies (a)-(f) punktuose nurodyta informacija.

⁶¹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2010/48 dėl Austrijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2012/4) 56 dalį.

Galimybė susipažinti su aktualia informacija

92. Siekiant užtikrinti suinteresuotai visuomenei galimybę veiksmingai išnagrinėti visą sprendimų priėmimui aktualią informaciją, ji turėtų būti prieinama:
- kompetentingos valstybės institucijos būstinėje ir atitinkamame/atitinkamuose jos skyriuje/skyriuose;
 - esant galimybei, elektroninėmis priemonėmis, pvz., viešame tinklalapyje, turinčiame vartotojui patogią paieškos funkciją ir lengvai prieinamą archyvą, kuriame pateikiami patys aktualiausi anksčiau vykdytų procedūrų dokumentai;
 - tuo atveju, jei kompetentingos valstybės institucijos būstinė yra toli nuo veiklos vietos (pvz., daugiau nei už dviejų valandų kelio viešuoju transportu), informacija turėtų būti pateikiama ne tik (a) ir (b) punktuose nurodytais būdais, tačiau ir lengvai pasiekiamoje/pasiekiamose, greta planuojamos veiklos vykdymo vietos esančiame/esančiuose, taške/taškuose, kaip, pvz., veiklos vykdymo vietoje įsikūrusiame vietos valdžios institucijos biure;
 - įprastomis darbo valandomis kiekvieną darbo dieną visuomenės dalyvavimo procedūros laikotarpiu. Kompetentinga valstybės institucija taip pat turėtų apsvarstyti būdus, kuriais aktuali informacija galėtų būti pateikiama visuomenės nariams, negalintiems su ja susipažinti įprastomis darbo valandomis (pvz., dėl nesutampantių darbo valandų).
93. Vietos, kuriose visuomenė gali susipažinti su informacija, o taikant gerąją praktiką – ir tų vietų darbo valandos, turėtų būti nurodytos pranešime, nurodytame 6 straipsnio 2 dalies (d) (iv) punkte.

Kliūčių susipažįstant su informacija šalinimas

94. Turi būti sudaryta galimybė su informacija susipažinti be jokių kliūčių. Be pilno originalios dokumentacijos teksto visuomenei taip pat turi būti pateikiamos bent jau PAV ir leidimo dokumentacijos netechninės santraukos, kurias pareiškos davėjas turėtų parengti naudodamas paprastą, adresatui aiškiai suprantama kalbama. Geros netechninės santraukos parengimas turi potencialo būti esmine veiksmingo visuomenės dalyvavimo sąlyga.

Rengiant netechninę santrauką:

- reikėtų užtikrinti, kad ją perskaitę visuomenės nariai galėtų lengviau atpažinti jiems aktualią informaciją;
 - reikėtų naudoti tinkama, suinteresuotai visuomenei (tame tarpe, atitinkamais atvejais, ir tautinėms mažumoms bei migrantams) suprantama kalba;
 - informacija reikėtų pateikti vartotojui suprantamu (t.y., lengvai perskaitomu ar girdimu) būdu;
 - reikėtų užtikrinti, kad ją perskaitę visuomenės nariai galėtų lengviau atpažinti jiems aktualią informaciją.
95. Kaip bebūtų, netechninių santraukų teikimas, tuo pat metu neužtikrinant prieigos prie viso techninės dokumentacijos teksto, laikytinas nepakankamu. Visuomenė turi teisę panorėjusi susipažinti su visa aktualia technine dokumentacija, išskyrus atvejus, numatytus 4 straipsnio 4 dalyje. Atsisakymas suteikti visuomenei prieigą prie informacijos dėl to, kad ši yra laikoma „netinkama“ ar „pernelyg techniška“ neleidžiamas.
96. Atvejais, kai informacija yra itin techninio pobūdžio, valstybės institucija gali suteikti visuomenei galimybę teikti klausimus ar gauti reikiamų paaiškinimų. Tai galima įgyvendinti rengiant viešus posėdžius ar kitus viešus renginius, institucijos tinklalapyje patalpinant klausimų ir atsakymų į juos sąrašą bei organizuojant viešus svarstymus (kaip bebūtų, jei numatoma rengti viešus svarstymus, galimybę užduoti aktualius klausimus visuomenei rekomenduojama suteikti dar prieš svarstymų pradžią, tokiu būdu užtikrinant galimybę jiems tinkamai pasiruošti).
97. Taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę įgyvendinti praktines priemones, reikiamas siekiant palengvinti prieigą prie sprendimų priėmimui aktualios informacijos, pvz., pasitelkiant elektronines ryšio priemones, jei tokios priemonės yra plačiai naudojamos atitinkamose vietovėse. Pavyzdžiui, valstybės institucijos šiuo tikslu gali sukurti ir nuolat techniškai palaikyti vartotojams patogių tinklalapių, kuriuose visuomenės nariai galėtų rasti informacijos apie planuojamą veiklą, susipažinti su internetu prieinamais dokumentais ir pateikti su planuojama veikla susijusių elektroninių komentarų. Tokiuose tinklalapiuose, inter alia, taip galima patalpinti ir asmenų ar organų, kuriems yra deleguojami konkretūs su visuomenės dalyvavimo procedūra susiję uždaviniai, sąrašą (žr. 27-36 dalis).
98. Reikėtų imtis priemonių siekiant užtikrinti, kad pareigūnai ir valstybės institucijos teiktų visuomenei reikiamą pagalbą bei nešališkas konsultacijas susipažinimo su sprendimų priėmimui aktualia informacija tikslais, pvz., paaiškinant teikiamą informaciją ir jos reikšmę sprendimų priėmimo procesui. Siekiamos

atlikti šį uždavinį valstybės institucijos gali prašyti paraiškos davėjo ir/ar jo pasitelktų konsultantų (pvz., PAV konsultantų) pagalbos.⁶²

Nemokamas susipažinimas su informacija ir jos kopijų teikimas už pagrįstą kainą

99. Visuomenei turėtų būti sudaryta galimybė pateikus prašymą už pagrįstą kainą ar nemokamai gauti jai aktualios informacijos kopijų.⁶³ Mokestį už tokias kopijas imti numatančios valstybės institucijos turėtų aiškiai matomoje vietoje iš anksto pateikti numatomų rinkti mokesčių sąrašą.
100. Remiantis nacionaliniais teisės aktais, jokie mokesčiai visuomenei neturėtų būti taikomi nei už prieigą prie sprendimų priėmimui aktualios informacijos, nei už prašymus gauti iki šiol nesuteiktos informacijos.
101. Nemokamai teikti sprendimų priėmimui aktualių dokumentų kopijas valstybės institucijos gali dėl tokių dokumentų pobūdžio (pvz., jei atitinkami dokumentai yra didelės apimties) arba ryšium su svarstoma veikla (pvz., veikla, susijusia su itin jautriais klausimais) ar suinteresuota visuomene (pvz., tuo atveju, jei kai kuriems visuomenės nariams atvykti į informacijos dalinimo vietą būtų labai sudėtinga). Nemokamai taip pat galima teikti ir elektronine forma teikiamą informaciją.
102. Visuomenei turėtų būti sudaryta galimybė jai aktualią informaciją gauti tokia forma, kokia prašoma (pvz., elektronine ar popierine), nebent valstybės institucija gali pagrįsti ir tinkamai argumentuoti jos suteikimą kita forma arba jei atitinkama informacija jau yra viešai prieinama kita forma.⁶⁴ Visuomenės prašoma informacija taip pat turėtų būti teikiama jos narių pageidaujama kalba, nebent valstybės institucija tokia informacija yra prieinama tik kuria nors kita kalba.
103. Visuomenei turėtų būti sudaryta galimybė vietoje nemokamai pasidaryti aktualios dokumentacijos, išskyrus 4 straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytą informaciją, kopijų naudojant nuosavas kopijavimo priemones, įskaitant skaitmeninius fotoaparatus.

Informacijos teikimas vos tik ją gavus

104. Visa sprendimų priėmimui aktuali informacija susipažinimo su ja tikslais visuomenei turėtų būti:
 - a. pateikta nedelsiant po jos gavimo valstybės institucijose, nepriklausomai nuo to, kuriame sprendimų priėmimo procedūros etape tai įvyko;
 - b. prieinama visu jos dalyvavimo procedūros laikotarpiu, įskaitant administracinės ar teisinės peržiūros procedūrą, vykdomų remiantis nacionaliniais teisės aktais, laikotarpį.
105. Geroji praktika reikalauja, kad visą sprendimų priėmimui aktualią informaciją kompetentinga valstybės institucija turėtų dar prieš pradėdama visuomenės dalyvavimo procedūrą. Tokiu būdu užtikrinama, kad atitinkamoje procedūroje nuo pat pradžių dalyvaujantys visuomenės nariai turėtų galimybę joje dalyvauti turėdami visą reikiamą informaciją. Tuo atveju, jei visuomenės dalyvavimo procedūros metu paaiškėja naujos informacijos, šis faktas turėtų būti aiškiai paskelbtas visose vietose, kuriose visuomenė gali susipažinti su reikiama informacija (pvz., tinklalapyje, elektroninėje duomenų bazėje ar spausdintiniuose dokumentuose). Geroji praktika šiuo atveju taip pat reikalauja, kad aktyviai apie tai informuojami turėtų būti ir savo komentarus jau pateikę visuomenės nariai. Visuomenės nariams, kurie procedūroje sudalyvavo dar prieš paaiškėjant naujai informacijai, turėtų būti sudaryta galimybė į ją atsižvelgus teikti papildomus komentarus ir kt.⁶⁵ Tuo atveju, jei procedūros metu paaiškėja didelis naujos informacijos kiekis, valstybės institucija turėtų užtikrinti, kad likusi terminų dalis yra pakankama visuomenei ruošiantis veiksmingam dalyvavimui,⁶⁶ o esant poreikiui pratęsti visuomenės komentarų teikimui skirtus terminus.
106. Geroji praktika reikalauja, kad visuomenės nariams pateikus Konvencijoje numatytų prašymų suteikti informacijos ir aiškiai nurodžius, kad atitinkamos informacijos yra prašoma visuomenės dalyvavimo procedūros, kuriai yra taikoma Konvencija, kontekste, siekdamas užtikrinti visuomenės dalyvavimo veiksmingumą⁶⁷ valstybės institucijos turėtų paspartinti tokių prašymų nagrinėjimo procedūras.
107. Teisinėje sistemoje gali būti numatoma, kad tam tikra sprendimų priėmimui aktuali informacija gali būti skelbiama pareiškėjų ir/ar jų pasitelktų konsultantų (pvz., PAV konsultantų). Kaip bebūtų, toks

⁶² Žr. Orhuso konvencijos 3 straipsnio 2 dalį.

⁶³ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2008/24 dėl Ispanijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2009/8/Add.1) 76 ir 95 dalis.

⁶⁴ Žr. Orhuso konvencijos 4 straipsnio 1 dalies (b) punktą.

⁶⁵ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 7 dalis.

⁶⁶ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 3 dalis.

⁶⁷ Orhuso konvencijos 3 straipsnio 2 dalis.

informacijos skelbimo būdas yra laikytinas papildomu ir dėl to negali panaikinti kompetentingoms valstybės institucijoms taikomo reikalavimo aprūpinti suinteresuotą visuomenę visa sprendimų priėmimui aktualia informacija.⁶⁸

I. Visuomenės komentarų teikimo procedūros (6 straipsnio 7 dalis)

108. Kadangi, remiantis Konvencijos 6 straipsnio 7 dalimi, teisė teikti komentarus, analizę ir nuomones yra suteikiama ne „suinteresuotai visuomenei“, o „visuomenei“, visi numatomi vieši posėdžiai, svarstymai ir klausimo svarstymai, numatyti 6 straipsnio 7 dalyje, turi būti atviri visiems visuomenės nariams, suteikiant šiems galimybę teikti bet kokius komentarus, informaciją, analizę ar nuomones, kurie, jų manymu, yra sietini su planuojama veikla. Tokia galimybė sudaroma:
- a. nemokamai;
 - b. be papildomų formalumų.
109. Siekiant išvengti abejonių, tai ar atitinkami komentarai ir kt. yra sietini su planuojama veikla sprendžia ne valstybės institucija ar projekto iniciatorius, o konkretus visuomenės narys.
110. Visuomenės nariams netaikomas joks reikalavimas pateikti:
- a. apsigyvenimo, pilietybės ar gyvenamosios vietos įrodymą, tačiau gali būti reikalaujama pateikti asmens dokumentą, tokiu būdu nustatant ar komentarai buvo pateikti skirtingų visuomenės narių, ar tam tikri asmenys arba organai procedūros metu pateikė po kelis komentarus (tam pačiam asmeniui ar organui turėtų būti leidžiama teikti po daugiau nei vieną komentarą);
 - b. įrodymą, kad buvo naudotasi konkrečiu informacijos šaltiniu ar atitinkamo požiūrio pagrindimą ar paaiškinimą.⁶⁹ Kaip bebūtų, nepaisant to, kad teisės aktai nenumato visuomenei jokio reikalavimo argumentuoti ar tinkamais įrodymais pagrįsti savo požiūrį, valstybės institucijos gali skatinti visuomenės narius tai atlikti savanoriškai, paaiškinant, kad nuosekliai išdėstyti argumentai gali padėti jai geriau suprasti visuomenės teikiamus komentarus ar nuomones.

Raštu teikiami pareiškimai

111. Turi būti numatytos aiškios komentarų teikimo raštu procedūros, kurios:
- a. galimybę teikti komentarus numato ne tik visuomenės nariams, kuriuos valstybės institucija laiko priskirtinai suinteresuotai visuomenei, tačiau visiems visuomenės nariams be išimčių;
 - b. suteikia galimybę komentarus teikti visu numatomu visuomenės dalyvavimo laikotarpiu, įskaitant laiką prieš per ir po viešų posėdžių, svarstymų ar apklausų, kurie gali būti organizuojami;⁷⁰
 - c. suteikia galimybę komentarus teikti elektronine forma, netaikant jokių papildomų, su elektroniniu parašu susijusių, formalumų;
 - d. suteikia galimybę teikti komentarus žodžiu. Jei visuomenės narys dėl kokios nors priežasties negali atitinkamo dokumento sudaryti ar pateikti raštu, ji/jis savo komentarą gali teikti žodžiu. Tokiu būdu teikiami komentarai fiksuojami tiek žodžiu, tiek raštu.
112. Komentarus, informaciją, analizę ir nuomones visuomenė gali teikti tiek už sprendimo priėmimą atsakingai valstybės institucijai, tiek jos vadovaujamam nešališkam organui. Pasirinkus pastarąjį variantą, atitinkamas organas turi apibendrinti jam teikiamus komentarus ir kt., ir pateikti juos kompetentingai valstybės institucijai ne tik apibendrinta forma, bet ir pilnu tekstu.⁷¹ Geroji praktika taip pat reikalauja, kad kiekvienam komentarą ar kitą dokumentą pateikusiam visuomenės nariui turėtų būti nedelsiant išsiunčiamas jo gavimo patvirtinimas ir atitinkami komentarai turėtų būti paskelbiami institucijos tinklalapyje. Komentarų paskelbimas institucijos tinklalapyje tam tikrais atvejais gali būti prilyginamas jų gavimo patvirtinimui.

⁶⁸ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2) 69 ir 70 dalis.

⁶⁹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2010/59 dėl Kazachstano atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2013/9) 58 ir 59 dalis.

⁷⁰ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/44 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/C.1/2011/6/Add. 1) 82 dalį.

⁷¹ Ten pat, 64 dalis.

113. Tuo atveju, jei, siekdamą palengvinti komentarų teikimo procesą, valstybės institucija visuomenės nariams išsiuntinėja klausimynus, turėtų būti aiškiai nurodoma, kad visuomenė taip pat gali teikti ir kita, jos nuomone tinkama, forma parengtus komentarus. Taip pat reikėtų užtikrinti, kad siunčiami klausimynai nebūtų sudaryti būdu, kuris apribotų visuomenės galimybę laisvai ir iki galo išreikšti savo požiūrį.

Konsultacijų teikimas internetu

114. Atsižvelgiant į šiuolaikinių ryšių technologijų paplitimą, konsultacijų teikimas internetu gali pasitarnauti didinant visuomenės informuotumą ir jos dalyvavimo kokybę. Internetu teikiamos konsultacijos gali būti pasitelkiamos kaip viešų posėdžių ir svarstymų priedas, tačiau neturėtų jų visiškai pakeisti.
115. Tinkamai vykdomos konsultacijos internetu dedamieji elementai:
- konsultacija suinteresuotos visuomenės nustatymas;
 - išsamus konsultavimo procedūros bei jos vaidmens ir poveikio sprendimų priėmimo procesui paaiškinimas;
 - prieigos prie visų reikiamų dokumentų suteikimas;
 - tinkamo suinteresuotos visuomenės dalyvavimo konsultacijoje termino nustatymas;
 - dalyvavimo konsultacijoje rezultatų analizė ir paskelbimas, suteikiant suinteresuotai visuomenei galimybę teikti papildomos informacijos;
 - mechanizmo, skirto užtikrinti, kad vykdant sprendimų priėmimo procesą bus atsižvelgiama į internetu suteiktos konsultacijos rezultatus, įtvirtinimas;
 - galimybės visuomenei teikti savo nuomonę kitais būdais numatymas.

Žodžiu teikiami pareiškimai

116. Geroji praktika reikalauja, kad turi būti numatyti aiškūs viešų svarstymų ir apklausų organizavimo kriterijai. Jei numatoma viešų svarstymų ar apklausų organizavimo poreikį nustatyti kiekvienu individualiu atveju, turi būti atliekamas atrankos procesas ir visuomenei paskelbiamas sprendimo argumentavimas. Toliau pateikiami kriterijų, pagal kuriuos gali būti nustatomas viešo svarstymo ar apklausos organizavimo poreikis, pavyzdžiai:
- veiklos apimtys ir/ar potencialus jos poveikis;
 - poveikį patirsiančios populiacijos dydis;
 - veiklos matomumas ar kontroversiškas jos pobūdis, atsižvelgiant į tai, kad šios veiklos savybės dažnai paaiškėja tik suteikus visuomenei galimybę išreikšti savo nuomonę;
 - poreikis apklausti liudytojus ar suteikti visuomenei galimybę išreikšti savo nuomonę;
 - poreikis surengti kryžminę apklausą ar išklausti viešai reiškiamas prieštaringas nuomones;
 - suinteresuotos visuomenės teikiami prašymai surengti viešus svarstymus ar klausimo svarstymą.
117. Geroji praktika reikalauja, kad, atsižvelgiant į toliau pateikiamus veiksnius, vieši svarstymai ar apklausos turėtų įvykti daugiau nei vieną kartą:
- geografinę veiklos aprėptį (pvz., atvejais, kai yra numatoma, kad planuojama veikla gali turėti tarpvalstybinį poveikį, geroji praktika reikalauja, kad svarstymai būtų rengiami kiekvienoje iš poveikį galimai patirsiančių šalių);
 - suinteresuotos visuomenės dydį ar geografinę išsidėstymą;
 - po pirmųjų viešų svarstymų paaiškėjusius naujus faktus ar įrodymus.
118. Rekomenduojama, kad viešų svarstymų ar apklausos procedūros:
- būtų skelbiamos iš anksto, kad visuomenė galėtų tinkamai joms pasiruošti ir veiksmingai jose dalyvauti. Skelbime turi būti nurodomas procedūros formatas, darbotvarkė ir orientacinis laikas. Visuomenė turėtų būti iš anksto informuojama apie bet kokius procedūros pasikeitimus, o reikiami pakeitimai neturėtų sukurti jokių papildomų kliūčių jos dalyvavimui atitinkamoje procedūroje;
 - aiškiai ir skaidriai nurodytų svarstymų/svarstymo tikslus, formatą ir galimą poveikį sprendimo priėmimui;
 - svarstymams/svarstymui prasidėjus būtų iš naujo paaiškintos žodžiu;

- d. būtų atviros visiems jose dalyvauti norintiems visuomenės nariams ir sudarytų jiems lygias galimybes pasireikšti;
 - e. būtų rengiamos patalgoje, kultūriniu atžvilgiu visuomenei dalyvauti tinkamoje vietoje bei šiam tikslui tinkamose patalpose, atsižvelgiant į planuojamos veiklos pobūdį, apimtis, vykdymo vietą ir sudėtingumą bei neįgalių visuomenės narių poreikius. Esant galimybei, procedūra turėtų vykti patalpose, kurių vieta bei išdėstymas suteiktų lygybės ir atvirumo jausmą, tokiu būdu galimybę pasireikšti užtikrinant visiems procedūros dalyviams, įskaitant viešai kalbėti nepratusius ar dėl to įtampą patiriančius asmenis. Pavyzdžiui, vietoje įprastinės renginio struktūros, kuomet projekto vystytojai ir institucijų atstovai užima vietą ant pakylės, o visuomenės nariai lieka auditorijoje, renginio dalyvius rekomenduojama susodinti tame pačiame lygmenyje, pvz., ratu, tokiu būdu užtikrinant dalyvių lygybės ir atvirumo vieni kitiems jausmą;
 - f. esant galimybei būtų rengiamos suinteresuotai visuomenei tinkamu laiku (pvz., po darbo valandų arba savaitgalį), vengiant pagrindinių šventinių laikotarpių;
 - g. esant poreikiui garantuotų tinkamą kontrolę siekiant užtikrinti, kad projekto vystytojas ar rėmėjas, arba kitas juo suinteresuotas asmuo neturėtų galimybės teikti visuomenės nariams piniginių išmokų už projekto palaikymą svarstymų metu;
 - h. visoms pagrindinėms interesų grupėms suteiktų pakankamai laiko išreikšti savo nuomonę;
 - i. užtikrintų tinkamą pagrindinės informacijos perteikimui ir klausimams bei diskusijai skirtą laiko pusiausvyrą;
 - j. suteiktų visuomenės galimybę savo nuomonę išreikšti tiesiogiai, t.y., ne per teisinius atstovus;
 - k. suteiktų visuomenei galimybę išplatinti rašytinius pareiškimus ir patvirtinančius įrodymus, įskaitant liudytojų parodymus;
 - l. numatytų reikalavimą sudaryti procedūros dalyvių sąrašą;
 - m. numatytų leidžiamą pasisakymų trukmę;
 - n. siekiant užtikrinti, kad visi kalbėtojai sulauktų vienodo dėmesio, numatyti, kad svarstymai gali trukti ne ilgiau kaip aštuonias valandas per dieną. Dėl to, esant poreikiui, svarstymai gali vykti kelias dienas.
119. Vieši svarstymai ir apklausos yra platformos, skirtos visuomenei žodžiu pateikti savo nuomonę ir informaciją bei užduoti jai rūpimus klausimus. Į šį principą reikėtų atsižvelgti ir nustatant kalbėjimo laiką – didžioji laiko dalis turėtų būti skiriama ne projekto vystytojų, rėmėjų, konsultantų ar valstybės institucijų pristatymams, o savo nuomonę išsakyti norintiems visuomenės nariams.
120. Vieši svarstymai ir apklausos:
- a. gali būti įrašomi ir, priklausomai nuo planuojamos veiklos pobūdžio bei reikšmės, tiesiogiai transliuojami per televiziją arba internetu;
 - b. esant galimybei gali numatyti garso ar vaizdo konferencijų pasitelkima, tokiu būdu galimybę dalyvauti užtikrinant ir tiems visuomenės nariams, kurie negali fiziškai atvykti į svarstymų vietą.
121. Tam, kad valstybės institucijos turėtų galimybę užtikrinti reikiamą įrangą, viešų svarstymų procedūrose gali būti numatytas reikalavimas vykdyti išankstinę dalyvių registraciją, kurios metu būtų registruojami dalyviai, išreiškę norą:
- a. pasireikšti;
 - b. pasinaudoti techninėmis priemonėmis;
 - c. dalinti rašytinę medžiagą;
 - d. pateikti įrodymų.

Kaip bebūtų, reikėtų stengtis užtikrinti, kad dėl išankstinės registracijos neatsirastų papildomų kliūčių dalyvavimui (pavyzdžiui, tuo atveju, jei registracijos forma gali sukelti kliūčių procedūroje dalyvauti neraštingiems asmenims) ir kad, tiek, kiek tai praktiškai įmanoma, pasireikšti galėtų ir iš anksto neužsiregistravę dalyviai.

122. Viešų svarstymų ar apklausų protokolai ar išrašai gali būti teikiami žodžiu pasireiškusiems dalyviams, taip užtikrinant, kad jų komentarai buvo užfiksuoti teisingai. Geroji praktika reikalauja, kad, turinti

reikiamas technines priemones ir nesant su kalba susijusių keblumų, svarstymų protokolas ar išrašas būtų rengiamas jau svarstymų metu ir pateikiamas kaip įmanoma anksčiau, o esant galimybei – kiekvienos svarstymų dienos pabaigoje.

123. Be viešų svarstymų ir apklausų papildomai, tačiau jų nepakeičiant, taip pat galima pasitelkti ir kitas interaktyvias visuomenės dalyvavimo formas (pvz., rengti viešas neformalias diskusijas ir seminarus, dvišales konsultacijas su NVO ir kitais atitinkamų sričių ekspertais, koordinuotus grupinius procesus, konsensuso konferencijas, apskritojo stalo diskusijas, suinteresuotųjų šalių dialogus ir piliečių žiuri, sprendimų priėmimo procesus, kurių metu yra galimybė svarstyti įvairius variantus, visuomenės atliekamą ekspertinį poveikio aplinkai vertinimą ir t.t.).

J. Atsižvelgimas į visuomenės dalyvavimo rezultatus – įsipareigojimo apimtis (6 straipsnio 8 dalis)

124. Teisinėje sistemoje turėtų būti aiškiai numatytas kompetentingos valstybės institucijos įsipareigojimas tinkamai atsižvelgti į visuomenės dalyvavimo rezultatus. Tokio įsipareigojimo taikymas vien vystytojui ir, atitinkamais atvejais, jo pasitelkiamiems PAV ar OVOS konsultantams, laikytinas nepakankamu.⁷²
125. Turint omeny, kad teisę išreikšti savo nuomonę Konvencija suteikia „visuomenei“,⁷³ įsipareigojimą tinkamai atsižvelgti į visuomenės dalyvavimo rezultatus reikėtų suprasti kaip vienodai apimančią tiek „visuomenės“, tiek „suinteresuotos visuomenės“ teikiamus komentarus.
126. Atsižvelgimo į visuomenės teikiamus komentarus, informaciją, analizę ir nuomonės procesas turėtų būti sąžiningas ir nediskriminuojantis.⁷⁴
127. Tuo atveju, jei pateikti komentarai, informacija, analizė ir nuomonės yra aktualūs priimant sprendimą ir patenka į valstybės institucijos kompetencijos sritį, atitinkama valstybės institucija turi juos rimtai įvertinti, nepriklausomai nuo to ar jie:
- teikiami siekiant apsaugoti privačius ar viešuosius interesus;
 - yra ar nėra susiję su aplinkosaugos klausimais (pvz., teikti ekonominę ar kitokią analizę visuomenė gali nepriklausomai nuo to ar tokia analizė yra susijusi su aplinkosaugos klausimais);
 - yra ar nėra pagrįsti. Nepaisant to, kad teisės aktai nenumato visuomenei jokie reikalavimo pagrįsti savo požiūrį, visuomenės nariai turėtų būti skatinami tai atlikti savarankiškai, kadangi nuosekliai išdėstyti argumentai gali padėti valstybės institucijai geriau suprasti visuomenės teikiamus komentarus ar nuomones.
128. Galimos atsižvelgimo į komentarus pasekmės:
- siūlomo sprendimo pakeitimas atsižvelgiant į visuomenės pateiktus komentarus;
 - papildomų priemonių, pvz., skirtų sušvelninti ar stebėti potencialų neigiamą siūlomo sprendimo poveikį, numatymas;
 - alternatyvaus varianto pasirinkimas atsižvelgiant į visuomenės atsiliepimus;
 - siūlomo sprendimo atmetimas.
129. Kai kurios šalys yra nusimačiusios praktines „tinkamo atsižvelgimo“ gaires. Pavyzdžiui, Austrijos Ministrų Taryba 2008 m. priėmė valstybės pareigūnams skirtus Visuomenės dalyvavimo standartus, kuriuose, inter alia, nurodoma, kad:

„atsižvelgimas“ reiškia konsultacijų metu pateiktų argumentų peržiūrą techniniu aspektu, esant poreikiui – jų aptarimą su dalyviais, vertinimą atsekamu būdu ir atsižvelgimą į juos formuojant

⁷² Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2) 96 dalį.

⁷³ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 7 dalis.

⁷⁴ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/44 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MPPP/C.1/2011/6/Add.1) 84 dalį.

atitinkamą politiką, planą, programą ar teisinę priemonę.⁷⁵

Atsižvelgimo į visuomenės dalyvavimo rezultatus įrodymas

130. Kalbant apie tinkamo atsižvelgimo į visuomenės dalyvavimo rezultatus įrodymą, 6 straipsnio 8 dalyje numatytas „tinkamo atsižvelgimo“ įpareigojimas turėtų būti vertinamas kartu su 6 straipsnio 9 dalimi, kuri numato, kad „kiekviena Šalis pateikia visuomenei sprendimo tekstą kartu nurodydama priežastis ir motyvus, kuriais remiantis buvo priimtas toks sprendimas“. Tai reiškia, kad sprendimą lydinčiame motyvų pareiškime turi būti aptariami būdai, kuriais buvo rengiamas visuomenės dalyvavimas ir kaip buvo atsižvelgta į jo rezultatus. Dėl šios priežasties rekomenduojama teisinėje sistemoje aiškiai numatyti reikalavimą, kad į motyvų pareiškimą turėtų būti įtraukiama bent jau:
- a. visuomenės dalyvavimo procedūros ir jos etapų aprašymas;
 - b. visi gauti komentarai;
 - c. būdas, kuriuo priimant sprendimą buvo atsižvelgta į gautus komentarus,⁷⁶ aiškiai nurodant į kuriuos komentarus (ne)buvo atsižvelgta priimant galutinį sprendimą bei kur ir kodėl į juos (ne)buvo atsižvelgiama.
131. Motyvų pareiškimas turėtų būti skelbiamas kartu su galutiniu sprendimu.
132. Esant poreikiui, rengiant komentarų vertinimą galima sudaryti lentelę, kurioje pateikiami visi gauti komentarai ir būdai, kuriais dėl jų buvo pakeistas atitinkamas sprendimo projektas. Tuo atveju, jei į dalį komentarų atsižvelgta nebuvo, lentelėje turi būti nurodytos jų atmetimo priežastys. Šis metodas yra tinkamiausias atvejais, kai gaunama itin daug komentarų, kadangi panašius argumentus lentelėje galima pateikti sugrupuotus. Kaip bebūtų, jei sudarant lentelę nėra numatoma galimybė atsižvelgus į joje pateikiamus komentarus atlikti jokių konkrečių sprendimo projekto pakeitimų, tai nelaikytina tinkamu atsižvelgimu į visuomenės dalyvavimo rezultatus.
133. Priklausomai nuo konkrečios situacijos, tinkamų atsižvelgimo į visuomenės dalyvavimo rezultatus įrodymų nepateikimas gali būti laikomas sunkiu teisinio reikalavimo tinkamai į juos atsižvelgti pažeidimu ir atitinkamas sprendimas gali būti atmestas.
134. Geroji praktika reikalauja, kad, esant galimybei, sprendimų, turinčių reikšmingą poveikį aplinkai ar dideliam žmonių skaičiui, atveju, be rašytinių dokumentų, kuriuose nurodomi atsižvelgimo į komentarus būdai, pateikimo valstybės institucijos taip pat gali sušaukti komentarus pateikusius asmenis į posėdį ir kartu juos aptarti bei nurodyti argumentus, į kuriuos (ne)bus atsižvelgiama ir kodėl. Rengiant tokius posėdžius, turi būti sudaromas ir viešai skelbiamas jų protokolas.

K. Skubus informavimas apie sprendimus ir prieiga prie atitinkamų tekstų (6 straipsnio 9 dalis)

135. Teisinėje sistemoje turėtų būti numatyti aiškūs kompetentingų valstybės institucijų įsipareigojimai:
- a. nedelsiant informuoti visuomenę apie priimtą sprendimą;
 - b. nedelsiant informuoti visuomenę apie galimybes susipažinti su sprendimo tekstu ir jo priežastimis bei motyvais;
 - c. parengti sprendimo priėmimo priežasčių ir motyvų apibendrinimą;
 - d. tiek sprendimo tekstą, tiek jo priežasčių ir motyvų apibendrinimą skelbti visuomenei prieinamoje vietoje ir užtikrinti ilgalaikę jų prieigą.⁷⁷
136. Konvencijos 6 straipsnio 9 dalyje numatytas reikalavimas paskelbti sprendimo tekstą visuomenei taikomas:
- a. priimtam sprendimui;
 - b. sprendimo pakeitimams, atliktiems ryšium su administracinės ar teisinės peržiūros procedūra;

⁷⁵ Žr. 2008 m. liepos 2 d. Austrijos Ministrų Tarybos priimtų Austrijos federalinės kanceliarijos ir Federalinės žemės ūkio, miškų ūkio, aplinkos ir vandentvarkos ministerijos parengtų Visuomenės dalyvavimo standartų (2008) 13 p.: http://www.unece.org/env/pp/pppeg/Austria_pp_standards.pdf.

⁷⁶ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2008/24 dėl Ispanijos atitikties (ECE/MPPP/C. 1/2009/8/Add.1) 100 dalį.

⁷⁷ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/37 dėl Baltarusijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.2) 98 dalį.

- c. visoms į sprendimą įtrauktoms ar jį lydinčioms sąlygoms;
 - d. visiems sprendimo priedams, jei tokių yra.
137. Nors Konvencija suteikia teisinės sistemos rengėjams diskrecijos teisę pasirinkti „tinkamas priemones“, skirtas nedelsiant informuoti visuomenę apie sprendimą, šiuo tikslu gali būti naudojami ir 6 straipsnio 2 dalyje numatyti suinteresuotos visuomenės informavimo būdai, turint omenyje tai, kad 6 straipsnio 9 dalis numato, kad teisė gauti informacijos yra suteikiama ne „suinteresuotai visuomenei“, o „visuomenei“ (žr. rekomendacijas dėl 6 straipsnio 2 dalies).
138. Konvencijos 6 straipsnio 9 dalis nenumato reikalavimo paskelbti sprendimo teksto žiniasklaidoje. Kaip bebūtų, ten pat yra numatomas reikalavimas nedelsiant informuoti visuomenę apie sprendimą ir kur galima susipažinti su jo tekstu bei jo priėmimo priežastimis ir motyvais.⁷⁸ Informuojant visuomenę apie sprendimą ir kur galima susipažinti su jo tekstu rekomenduojama pasitelkti didžiausią suinteresuotos visuomenės dalį pasiekiančią žiniasklaidos priemonę.
139. Kalbant apie galutinio sprendimo paskelbimo vietą, geroji praktika reikalauja, kad jis būtų skelbiamas visur, kur visuomenė turi galimybę susipažinti su sprendimų priėmimui aktualia informacija (žr. 92 dalį). Papildomai galutinis sprendimas turėtų būti skelbiamas ir elektroninėmis priemonėmis, pvz., aiškiai matomame, visuomenei prieinamame bei vartotojui patogiam vystytojo ir valstybės institucijos tinklalapio plote.
140. Geroji praktika šiuo atžvilgiu taip pat reikalauja, kad sprendimas arba internetinė nuoroda į jį būtų siunčiamas/siunčiama visiems žodžiu ar raštu visuomenės dalyvavimo procedūroje dalyvavusiems visuomenės nariams, kurie nurodė savo kontaktinius duomenis.
141. Tuo atveju, jei visuomenei, iš anksto ir veiksmingai jos apie tai neinformavus, yra formaliai suteikiama galimybė pasitelkiant elektroninę duomenų bazę susipažinti su sprendimu dėl planuojamos veiklos, numatytos 6 straipsnyje, tai nelaikytina Konvencijos 6 straipsnio 9 dalį atitinkančiu visuomenės informavimu.⁷⁹
142. Nacionaliniuose teisės aktuose numatant pagrįstą visuomenės informavimo apie sprendimą terminą reikėtų atsižvelgti į 9 straipsnio 2 dalyje numatytų peržiūros procedūrų inicijavimo terminus. Suinteresuotos visuomenės nariui įrodžius, kad jis dėl valstybės institucijos kaltės ar dėl nenugalimos jėgos aplinkybių negavo pranešimo apie peržiūros procedūrą, turi būti galimybė tokio procedūros terminą skaičiuoti iš naujo.
143. Informacija apie galimybę sprendimą apskusti visuomenei turi būti pateikiama kartu su atitinkamu sprendimu.⁸⁰

L. 6 straipsnyje numatytų veiklų įgyvendinimo sąlygų persvarstymas ir atnaujinimas (6 straipsnio 10 dalis)

144. Valstybės institucijai persvarstant ar atnaujinant 6 straipsnio 1 dalyje paminėtų veiklų įgyvendinimo sąlygas, visų pirma reikėtų nustatyti ar turėtų būti taikomos 6 straipsnio 2-9 dalių nuostatos. Šiuo tikslu reikėtų atsižvelgti į:
- a. veiklos pobūdį ir mastą, galimą jos poveikį aplinkai bei visuomenės susirūpinimo ja lygį;
 - b. Konvencijos tikslus, atsižvelgiant į tai, kad prieiga prie informacijos ir visuomenės dalyvavimas priimančiam sprendimams gerina sprendimų kokybę ir palengvina jų įgyvendinimą, didina visuomenės informuotumą aplinkosaugos klausimais, suteikia visuomenei galimybę išreikšti savo susirūpinimą ir leidžia valstybės institucijoms tinkamai į jį atsižvelgti, didina sprendimų priėmimo atskaitingumą ir skaidrumą bei stiprina visuomenės paramą sprendimams aplinkosaugos srityje.⁸¹

⁷⁸ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2006/16 dėl Lietuvos atitikties (ECE/MPPP/2008/5/Add.6) 81 dalį.

⁷⁹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2004/8 dėl Armėnijos atitikties (ECE/MPPP/C.1/2006/2/Add.7) 31 dalį.

⁸⁰ Orhuso konvencijos 9 straipsnio 5 dalis. Taip pat žr. Espo konvencijos praktinių taikymo gairių (ECE/MP.EIA/8) (originali redakcija) 10.2 skirsnyje nurodyto galutinio sprendimo 25 p.

⁸¹ Žr. Atitikties komiteto išvadų dėl kreipimosi ACCC/C/2009/4 dėl Slovakijos atitikties (ECE/MP.PP/2011/11/Add.3) 56 dalį.

M. Visuomenės dalyvavimas priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų (6 straipsnio 11 dalis ir 6 straipsnis)

145. Priklausomai nuo situacijos, Konvencijos 6 straipsnio reikalavimai turėtų būti taikomi mutatis mutandis visuomenės dalyvavimui priimant sprendimus dėl genetiškai modifikuotų organizmų (GMO), kaip numatyta 6 straipsnio 11 dalyje ir 6 straipsnyje.⁸²
146. Geroji praktika reikalauja, kad, siekiant užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą, 6 straipsnio nuostatos būtų taikomos ne tik sprendimams dėl leidimo apgalvotai išleisti GMO į aplinką ir pateikti juos į rinką, bet ir, kai tai tikslinga, sprendimams dėl riboto GMO naudojimo.⁸³
147. Formuojant ir įgyvendinant teisinę sistemą, skirtą palengvinti visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus dėl GMO, reikėtų nepamiršti, kad Konvencijos I priede išvardytų išimčių⁸⁴ taikymas nėra privalomas ir kad sprendimas dėl šių išimčių (ne)įtraukimo į teisinę sistemą gali būti priimamas savo nuožiūra.⁸⁵
148. Savo komentarus, informaciją, analizę ir nuomones, kurias visuomenė laiko aktualiomis planuojamam apgalvotam GMO išleidimui į aplinką ar jų pateikimui į rinką, visuomenės nariai gali teikti bet kokiais tam tinkamais būdais.
149. Geroji praktika reikalauja, kad, siekiant padidinti visuomenės informuotumą apie GMO ir paskatinti ją dalyvauti priimant susijusius sprendimus, be viešų svarstymų ir apklausų gali būti pasitelkiami ir kiti mechanizmai, suteikiantys visuomenės nariams galimybę pasireikšti, kaip, pvz., apskritojo stalo diskusijos, konsultavimo organai, kuriuose dalyvauja ir visuomenės nariai, suinteresuotų šalių dialogai, piliečių žiuri ir t.t.
150. Reikėtų dėti pastangų siekiant užtikrinti, kad priemonės, skirtos paskatinti visuomenę dalyvauti remiantis 6 straipsnio 11 dalimi ir 6 straipsniu priimant sprendimus dėl GMO, atitinka nacionalinės biosaugos sistemos nuostatas ir padeda įgyvendinti Biologinės įvairovės konvencijos Kartachenos biosaugos protokolo 23 straipsnį

⁸² Redakatoriaus pastaba: sprendimo II/1 dėl genetiškai modifikuotų organizmų (GMO pataisos) (ECE/MPPP/2005/2/Add.2, priedas) 6 bis straipsnis dar nėra įsigaliojęs.

⁸³ Prieigos prie informacijos, visuomenės dalyvavimo ir teisės kreiptis į teismus genetiškai modifikuotų organizmų klausimais gairių (MP.PP/2003/3) 3 dalis.

⁸⁴ Redakatoriaus pastaba: GMO pataisos I bis priedas dar nėra įsigaliojęs.

⁸⁵ I bis priedo 2 dalis.

Visuomenės dalyvavimas rengiant planus, programas bei formuojant politiką (7 straipsnis)⁸⁶

A.	Bendrieji klausimai.....	40
B.	Planai ir programos.....	40
C.	Politika.....	41

⁸⁶ Kai kurios iš šiame skirsnyje pateiktų rekomendacijų yra paremtos gerosiomis praktikomis, nurodytomis Aplinkos, transporto ir regionų departamento leidinyje „Visuomenės dalyvavimas priimant vietinio lygmens aplinkosaugos sprendimus: Orhuso konvencijos Niukaslio seminario gerųjų praktikų vadovas“ (Aplinkos, transporto ir regionų departamentas, Londonas, 2000 m.).

A. Bendrieji klausimai

151. Formuojant ir įgyvendinant visuomenės dalyvavimo procedūras reikėtų atsižvelgti į tai, kad planai, programos nėra prilygintini dėl konkrečių veiklų priimamiems sprendimams. Pavyzdžiui:
- visuomenei gali būti sunkiau suvokti planų, programų ar politikos aktualumą jos kasdieniam gyvenimui. Dėl šios priežasties valstybės institucijos turėtų apsvarstyti galimybę paaiškinti visuomenei praktinę minėtų priemonių svarbą (pvz., pasitelkiant straipsnius, kuriuose aptariamas numatomas konkretaus plano įgyvendinimo poveikis);
 - lyginant su paraiškos leidimui dėl konkrečios veiklos teikimu, formuojant planus, programas ar politiką dažnai iškyla daugiau neaiškumų ir gali atsirasti poreikis apsvarstyti didesnę alternatyvų skaičių. Neaiškumai turėtų būti apdairiai pristatyti visuomenei, o vykdant atskirus alternatyvų svarstymo etapus reikėtų apsvarstyti galimybę į juos įtraukti ir suinteresuotus visuomenės narius;
 - Kadangi didesnės apimties planų, programų ar politikos atveju galima suinteresuotą „visuomenę“ gali sudaryti labai didelis žmonių skaičius, kompetentingos valstybės institucijos turėtų nuodugniai apsvarstyti būdus, kuriais galima būtų ją pasiekti ir veiksmingai įtraukti į sprendimų priėmimą;
 - Kitų (pvz., kaimo ar jūros srities) planų, programų ar politikos atveju tiesioginį sprendimo poveikį patirianti visuomenės dalis gali būti mažesnė, tačiau jo pasekmės gali būti jaučiamos ilgesnį laiką arba gali atsirasti būtinybė atsižvelgti į konkrečios „būsimos visuomenės“ (pvz., planuojamo naujo gyvenamojo rajono gyventojų) poreikius.
152. Atsižvelgiant į specifinį ankstesnėje dalyje nurodytą planų, programų ir politikos pobūdį, rengiant nuostatas, leidžiančias visuomenei dalyvauti rengiant planus ir programas reikėtų, mutatis mutandis, vadovautis 6 straipsnio 3, 4 ir 8 dalyse nurodytomis rekomendacijomis, likusias rekomendacijas taikant atvejais, kai tai yra tikslinga. Kalbant konkrečiai apie politikos formavimą, rekomendacijos turėtų būti taikomos tik tais atvejais, kai tai yra tikslinga.
153. Rengiant nuostatas, leidžiančias visuomenei dalyvauti formuojant planus, programas ir politiką, kaip orientacinę priemonę taip pat galima pasitelkti ir pagal Strateginį aplinkos vertinimo protokolą parengtas Gerosios visuomenės dalyvavimo priimančias sprendimus praktikos rekomendacijas.⁸⁷

B. Planai ir programos

154. Kadangi Konvencija nepateikia „planų ir programų“ apibrėžimo, planus ir programas rekomenduojama plačiai aiškinti kaip apimančius bet kokią strateginį sprendimą:
- kuriam yra taikomos įstatyminės, reguliavimo ar administracinės nuostatos;
 - kuris yra rengiamas ir/ar priimamas konkrečios institucijos arba rengiamas institucijos ir pasitelkiant formalią procedūrą priimamas parlamento arba vyriausybės;
 - kuris numato suderintą organizacinę sistemą:
 - nustatančią dažniausiai teisiškai įpareigojančią tam tikrų konkrečių veiklų kategorijų sistemą;
 - kuri dažniausiai nėra pakankama siekiant imtis kokios nors konkrečios veiklos, jei šiai nėra išduotas atskiras leidimas.
155. „Su aplinka susijusiais“ laikytini šie planų ir programų tipai:
- „turėti reikšmingą poveikį aplinkai galintys“ planai ir programos, kuriems reikia atlikti SPAV, pvz., vandentvarkos programos, miesto plėtros planai, regioniniai ir vietiniai atliekų tvarkymo planai, nacionalinės energetikos strategijos ir planai;
 - „turėti reikšmingą poveikį aplinkai galintys“ planai ir programos, kuriems nereikia atlikti SPAV, pvz., planai ir programos, kurie nenustato sutikimą planuojamai veiklai reguliuojančios sistemos (pvz., skatinamosios programos);
 - „turėti poveikį aplinkai galintys“ planai ir programos, kurių galimas poveikis nėra laikomas „reikšmingu“, pvz., nedidelių teritorijų naudojimui taikomi planai ir programos;

⁸⁷ ECE/MP.EIA/SEA/2014/2, prieiga internete: http://www.unece.org/env/eia/meetings/mop_6.html.

- d. aplinkosaugos srities planai ir programos, pvz., nacionalinės biosaugos strategijos, oro valdymo planai, gamtos apsaugos planai, avariniais atvejais pavojingoms veikloms/įrangai taikomi planai, ar kovos su smogu programos;
- e. poveikį aplinkai sukeltantys finansiniai planai.

C. Politika

156. Kadangi Konvencija nepateikia „politikos“ apibrėžimo, politiką rekomenduojama plačiai aiškinti kaip apimančią bet kurį iš toliau nurodytų strateginių sprendimų (išskyrus planus ir programas):
- a. rengiamą ir/ar priimamą konkrečios institucijos arba pasitelkiant formalią procedūrą jos parengiamą ir priimamą vėliau;
 - b. kuriam yra/nėra taikomos įstatyminės, reguliavimo ar administracinės nuostatos;
 - c. nenustatantį teisiškai įpareigojančios tam tikrų konkrečių veiklų kategorijų sistemos (pvz., plėtros projektas);
 - d. kuris dažniausiai nėra pakankamas siekiant imtis kokios nors konkrečios veiklos, jei šiai nėra išduotas atskiras leidimas.

Visuomenės dalyvavimo procedūrų rengimas

157. Kadangi Konvencija suteikia teisę 7 straipsnyje nurodytą visuomenės dalyvavimo procedūrą parengti savo nuožiūra, jos rengimo etapas yra itin svarbus. Siekiant užtikrinti, kad sistema visu procedūros laikotarpiu išliktų skaidri ir teisinga, reikėtų iš anksto numatyti aiškią visuomenės dalyvavimo strategiją.
158. Visuomenės dalyvavimo procedūra turėtų atitikti ne tik rengiamą planą, programą ar, tiek, kiek tai tikslinga, politiką, bet ir vietines sąlygas. Tai, kas tinkamai funkcionuoja vienoje vietovėje, gali būti netinkama kitoje.
159. Geroji praktika reikalauja lankstumo ir tinkamo reagavimo į visuomenės nuomonę. Vykdam visuomenės dalyvavimo procedūrą, kompetentinga valstybės institucija taip pat gali atlikti jos vertinimus ir, esant poreikiui, ją peržiūrėti.

Ankstyvas visuomenės dalyvavimas

160. Valstybės institucijos turėtų nepamiršti, kad, tuo atveju, jei sprendimai, oficialiai ar neoficialiai, jau priimti, visuomenės dalyvavimas neturi jokios prasmės. Galimybė dalyvauti visuomenei turėtų būti suteikta ne vėliau kaip parengus atitinkamo plano, programos ar, tiek, kiek tai yra tikslinga, įstatymo projektą. Kaip bebūtų, visuomenės įtraukimas pirmiau nurodytu momentu dažniausiai neužtikrina veiksmingo dalyvavimo, nes:
- a. dauguma mažesnių sprendimų tuo metu jau būna priimti;
 - b. likus nedaug laiko jaučiamas didelis spaudimas ir galimi būna tik nedidelio masto pakeitimai;
 - c. plano, programos ar įstatymo projekto rengėjai dažnai būna nuomonės, kad geriausias sprendimas jau surastas ir dėl to nebūna linkę lanksčiai atsižvelgti į naujas idėjas.
161. Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta pirmiau, visuomenę rekomenduojama įtraukti kaip įmanoma anksčiau ir tęsti jos įtraukimo procesus visu sprendimų priėmimo laikotarpiu. Ankstyvas visuomenės įtraukimas gali pagelbėti valstybės institucijai nuo pat pradžių rengiant aukštesnės kokybės pasiūlymą ir užtikrinti didesnę visuomenės palaikymą galutiniam rezultatui.

Nulinė alternatyva

162. Kadangi planų ir programų rengimas dažniausiai sudaro pirmąjį daugiapakopio sprendimų priėmimo proceso etapą, svarbu apsvarstyti ir įvertinti ne tik politiniu atžvilgiu priimtinausią/priimtinausius variantą/variantus, bet ir įvairius kitus scenarijus bei alternatyvas, įskaitant ir nulinę alternatyvą (žr. 16 dalį). Jei toks svarstymas šiame daugiapakopio sprendimų priėmimo etape neatliekamas, vėlesnio etapo

metu valstybės institucija gali neturėti galimybės įrodyti, kad visuomenei buvo leidžiama dalyvauti tuo metu, kai buvo visos galimybės atviros.⁸⁸

Dalyvauti galinčių visuomenės narių nustatymas

163. Galimybė dalyvauti visuomenės dalyvavimo procedūroje turėtų būti suteikiama visiems atitinkamo sprendimo poveikį jausiantiems ar juo suinteresuotiems asmenims.
164. Kaip bebūtų, jei dalyvauti procedūra leidžia visiems tokį norą išreiškusiems asmenims, tokia procedūra laikytina nepakankama. Rengiant procedūrą rekomenduojama, visų pirma, nustatyti įvairias suinteresuotas grupes ir paskatinti jas dalyvauti. Pavyzdžiui, priklausomai nuo atitinkamo plano, programos ar, tam tikrais atvejais, politikos pobūdžio ir jo/jos geografinės aprėpties, be plačiosios visuomenės narių į procedūrą gali būti svarbu įtraukti ir, inter alia, kai kurių ar visų iš toliau nurodytų grupių atstovus:
- a. bendruomenės grupės;
 - b. gyventojų organizacijos;
 - c. verslo ir pramonės organizacijos;
 - d. ūkininkų organizacijos;
 - e. religinės bendruomenės ir tikinčiųjų grupės;
 - f. universitetai ir mokslinių tyrimų institutai;
 - g. aplinkosaugos, paveldo apsaugos, socialinės paramos ir kt. srityse dirbančios NVO;
 - h. naudotojų asociacijos (pvz., konkrečių vandens telkinių naudotojų asociacijos);
 - i. turizmo ir sporto organizacijos.
165. Kaip bebūtų, taip pat svarbu įtraukti ir plačiosios visuomenės narių bei, remiantis gerąja praktika, aktyviai skatinti procedūroje dalyvauti visus atitinkamo sprendimo pasekmes galimai jausiančius ar juos suinteresuotus žmones bei organizacijas.
166. Geroji praktika taip pat reikalauja numatyti mechanizmą, skirtą išankstinei visuomenės narių registracijai gauti pranešimus apie su konkrečių geografinių regionų aplinka ar konkrečiais klausimais susijusių planų, programų ar, tam tikrais atvejais, politikos rengimą. Gauti pranešimus užsiregistravusių visuomenės narių sąrašas turėtų būti reguliariai atnaujinamas.
167. Visuomenės dalyvavimo procedūroje, kiek tai įmanoma, asmeniškai turėtų dalyvauti ir sprendimo priėmėjai bei kiti atitinkami pareigūnai. Dažnu atveju, pareigūnų dalyvavimas yra itin svarbus dėl to, kad tokiu būdu visuomenei yra aiškiai parodoma, kad valstybės institucija vertina ir rimtai atsižvelgia į jos narių pasireiškimus, o pareigūnams yra suteikiama galimybė labiau įsitraukti į visuomenės dalyvavimo procedūrą. Kaip bebūtų, pareigūnai turėtų atsižvelgti į procesui jų potencialiai daromą poveikį ir nepiktnaudžiauti savo pareigomis darant spaudimą savo nuomonę, požiūrį, informaciją ar susirūpinimą išreikšti siekiantiems visuomenės nariams.

Visuomenės dalyvavimo būdai

168. Visuomenės dalyvavimo tvarka turėtų būti rengiama siekiant užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą, atsižvelgiant į:
- a. atitinkamo plano, programos ar, tam tikrais atvejais, politikos pobūdį, įskaitant jo/jos turinį, geografinę taikymo sritį, numatomą trukmę, mastą ir sudėtingumą;
 - b. dalyvauti numatomai norėjančių visuomenės narių skaičių ir savybes.
169. Rengiant visuomenės dalyvavimo tvarką dažnai pravartu šiuo tikslu pasitelkti įvairių skirtingų metodų, kurie gali padėti visuomenei geriau suvokti svarstomus klausimus ir veiksmingiau dalyvauti, nepamirštant, kad:
- a. tik svarstomus klausimus gerai suvokianti visuomenė gali suprasti kaip siūlomas planas, programa ar politika gali paveikti ją ateityje ir susidaryti pagrįstą nuomonę apie tai, kokį sprendimą reikėtų priimti;
 - b. diskusijos su kitais visuomenės nariais ir valstybės institucijos pareigūnais gali padėti visuomenei geriau suvokti svarstomus klausimus;
 - c. dažnu atveju, geriausi rezultatai pasiekiami naudojant interaktyvius dalyvavimo metodus, pvz., rengiant viešus svarstymus, viešas diskusijas, debatus ar seminarus.

⁸⁸ Orhuso konvencijos 6 straipsnio 4 dalis.

170. Nepriklausomai nuo pasirinktų visuomenės dalyvavimo būdų, visuomenei reikia tiksliai nurodyti:
- kokia informacija yra viešai skelbiama, kur su ja susipažinti ir kokie yra jos šaltiniai;
 - kaip teikti komentarus;
 - kaip pateikti komentarai bus tvarkomi.

Visuomenės dalyvavimo terminų nustatymas

171. Nustatant skirtingų visuomenės dalyvavimo procedūros etapų terminus, reikėtų atsižvelgti į tai, kad, kitaip negu Konvencijos 6 straipsnyje numatyti sprendimai, planai, programos ir, tam tikrais atvejais, politika valstybės institucijų yra rengiami vadovaujantis tik visuomenės interesu, o tai reiškia, kad pakankamų visuomenės pasirengimo dalyvauti ir veiksmingo jos dalyvavimo terminų nustatymas gali būti svarbesnis už daugumą kitų veiksnių.
172. Nustatant terminus taip pat reikėtų atsižvelgti į:
- numatomus visuomenės informavimo ir reikiamos informacijos paskelbimo metodus ir siūlomus visuomenės dalyvavimo būdus;
 - plano, programos ar, tam tikrais atvejais, politikos pobūdį, o ypač jo/jos geografinę taikymo sritį, numatomą trukmę ir sudėtingumą;
 - dalyvauti galimai norėsiiančių visuomenės narių skaičių ir savybes. Siekiant užtikrinti, kad valstybės institucija turėtų pakankamai laiko tinkamai atsižvelgti į visus visuomenės narių pateiktus komentarus, nustatant terminus svarbu atsižvelgti į numatomą dalyvių skaičių.
173. Nepriklausomai nuo procedūros pradžioje nustatyto termino, geroji praktika reikalauja:
- lanksčiai vertinti situaciją ir paaiškėjus, kad siekiant veiksmingo dalyvavimo visuomenei reikia daugiau laiko, pratęsti atitinkamą terminą;
 - procedūrai, įskaitant sprendimo priėmimą, užsitęsus, visuomenę apie tai nedelsiant informuoti.

Reikiamos informacijos teikimas

174. Vykdamas 7 straipsnyje numatytą sprendimų priėmimo procedūrą, visuomenei turi būti teikiama trijų pagrindinių rūšių informacija:
- informacija apie sprendimų priėmimo procedūrą, įskaitant informaciją apie visas visuomenės dalyvavimo galimybes;
 - informacija apie siūlomą planą, programą ar, tam tikrais atvejais, politiką, įskaitant prieigą prie atitinkamo plano, programos ar politikos projekto teksto bei juos pagrindžiančių ekonominių, ekonominės naudos ir kitų analizę;
 - informacija apie galimą siūlomo plano ar programos poveikį, įskaitant numatomo poveikio vertinimo analizę.⁸⁹
175. Informaciją apie galimą siūlomo plano, programos ir, tam tikrais atvejais, politikos poveikį gali sudaryti kiekvienam svarstomam variantui aktuali informacija apie:
- teisines pasekmes, pvz., nuosavybės teisėms;
 - socialinį poveikį, pvz., apie konkrečios geografinės vietovės populiacijos augimą;
 - ekonominį poveikį, pvz., apie užimtumo lygio augimo perspektyvas;
 - poveikį aplinkai ir planuojamos jo mažinimo priemonės;
- Jei kompetentinga valstybės institucija turi visą pirmiau nurodytą informaciją, visuomenei turėtų būti teikiama informacija ne tik apie variantus, kuriems sprendimų priėmėjai teikia pirmenybę, o apie visus procedūros metu svarstomus variantus, tokiu būdu užtikrinant, kad galutinis sprendimas būtų pagrįstas tinkamu visų svarstytių variantų palyginimu.
176. Turint omeny, kad veiksmingą visuomenės dalyvavimą galima užtikrinti tik teikiant kokybišką informaciją, institucijos turėtų dėti pastangų užtikrinant, kad jų teikiama informacija yra:
- lengvai suprantama ir prieinama. Siekiant užtikrinti, kad visuomenė suprastų ilgus ar sudėtingus dokumentus, šiuo tikslu rekomenduojama teikti netechnines jų santraukas;
 - faktinė, objektyvi, subalansuota ir teikiama skaidriai nurodant jos šaltinius;

⁸⁹ Orhuso konvencijos 2 straipsnio 3 dalies (b) punktas.

- c. pritaikyta konkrečiam siūlomam planui, programai ar politikai, o taip pat visuomenei, siekiančiai dalyvauti priimant su juo/ja susijusius sprendimus.

177. Vienas iš būdų tam užtikrinti būtų paklausti visuomenės, kaip ji norėtų gauti reikiamą informaciją, pvz., pasitelkiant tikslines grupes, sušauktas siekiant išsiaiškinti, kiek visuomenė jau žino apie atitinkamą temą.

Tinkamas atsižvelgimas į komentarus

178. Planų ir programų rengimas dažniausiai sudaro pirmąjį daugiapakopio sprendimų priėmimo proceso etapą. Dėl to yra svarbu tinkamai užfiksuoti ir dokumentuoti visuomenės dalyvavimo rezultatus, tokiu būdu užsitikrinant galimybę į juos atsižvelgti vykdant sprendimų priėmimo procesus.

179. Nors, priklausomai nuo situacijos, nėra būtina atsižvelgti į visas komentarus sudarančias nuomones, siekiant tinkamai atsižvelgti į visus pateiktus komentarus bei įrodyti, kad į juos buvo atsižvelgta, valstybės institucijos gali pasitelkti įvairių metodų, įskaitant lenteles, kuriose nurodomi visi gauti komentarai ir jų tvarkymo būdai. Komentarai lentelėje gali būti grupuojami pagal skirtingas temas, greta pateikiant jų tvarkymo paaiškinimą arba pridėdant rašytinį atsakymą.

180. Galimos atsižvelgimo į komentarus pasekmės:

- a. plano, programos ar politikos pakeitimas atsižvelgiant į visuomenės pateiktus komentarus;
- b. papildomų priemonių, pvz., skirtų sušvelninti ar stebėti potencialų neigiamą poveikį, numatymas;
- c. kito varianto pasirinkimas, atsižvelgiant į visuomenės nuomonę bei vykdant su ja dialogą;
- d. plano, programos ar politikos įgyvendinimo atšaukimas.

181. Vienas iš būdų pademonstruoti, kad buvo tinkamai atsižvelgta į visuomenės dalyvavimo rezultatus būtų prie kiekvieno svarstomo plano, programos ar politikos projekto pridėti po atskirą pareiškimą, kuriame nurodomi to projekto aspektai, kuriems visuomenės dalyvavimas turėjo įtakos ir kokios. Tokie pareiškimai gali būti pridėdami prie kiekviename plano, programos ar politikos rengimo etape teikiamų projektų. Sistemose, kurios numato teisės aktų poveikio vertinimas, tokie pareiškimai gali būti įtraukiami į poveikio vertinimo ataskaitą.

Visuomenės dalyvavimo procedūros stebėseną ir peržiūrą

182. Atsižvelgiant į tai, kad visuomenės įtraukimas priėmus atitinkamą planą, programą ar politiką gali palengvinti jo/jos įgyvendinimą, geroji praktika reikalauja, kad visuomenei būtų suteikiama galimybė dalyvauti visose įgyvendinimo peržiūrose, bent jau teikiant komentarus.

183. Geroji praktika taip pat reikalauja, kad priėmus konkretų planą, programą ar politiką reikėtų apsvarstyti galimybę įvertinti visuomenės dalyvavimo procedūros veiksmingumą, pvz., vykdant konsultacijas su visuomenės nariais ar užsakant tyrimą, skirtą išnagrinėti šioms klausimams:

- a. ar sprendimo poveikį galima pajusianti visuomenė žinojo, kad vyksta plano, programos ar politikos rengimas?
- b. ar visuomenės nariai turėjo galimybę dalyvauti?
- c. ar visuomenės nariai mano, kad buvo atsižvelgta į jų komentarus?
- d. ar visuomenės nariai supranta priežastis, dėl kurių sprendimo priėmėjas priėmė atitinkamą planą, programą ar politiką?

**Visuomenės dalyvavimas
rengiant vykdomojo pobūdžio
teisės aktus ir įstatymus (8
straipsnis)**

184. Tuo atveju, jei nacionalinės teisės nuostatos ar administracinė praktika nesuteikia visuomenei galimybės dalyvauti rengiant visus vykdomojo pobūdžio teisės aktus ir įstatymus, rekomenduojama numatyti mechanizmą ar kriterijus, skirtą/skirtus nustatyti ar siūlomas vykdomojo pobūdžio teisės aktas arba įstatymas gali turėti reikšmingą poveikį aplinkai ir ar dėl to jam gali būti taikomas Konvencijos 8 straipsnis.
185. Nustatant procedūros etapus, kurių metu yra tikslinga suteikti visuomenei galimybę dalyvauti, rekomenduojama atsižvelgti į šiuos klausimus:
- kaip paskatinti visuomenę dalyvauti tuomet, kai dar visos galimybės atviros?
 - kaip užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą,
- atsižvelgiant į konkretaus vykdomojo pobūdžio teisės akto/įstatymo pobūdį bei jo teises pasekmes ir turinį?
186. Veiksmingiausiai dalyvauti visuomenė gali tais atvejais, kai jai yra suteikiama galimybė savo nuomonę išreikšti kiekviename pagrindiniame siūlomo vykdomojo pobūdžio teisės akto ar įstatymo rengimo etape, įskaitant:
- pradinį etapą, kurio metu pirmą kartą iškeliami idėja reglamentuoti konkrečią veiklą;
 - parengus bet kokį siūlomų reguliavimo priemonių metmenų projektą (įskaitant visas alternatyvas);
 - parengus siūlomo vykdomojo pobūdžio teisės akto ar įstatymo pirminį projektą;
 - parengus bet kokius paskesnius projektus.
187. Siekiant užtikrinti veiksmingą visuomenės dalyvavimą, rekomenduojama visuomenei suteikti prieigą ne tik prie paties vykdomojo pobūdžio teisės akto ar įstatymo projekto, bet ir prie kitos reikiamos informacijos, pvz., informacijos apie:
- teisėkūros procedūrą ir visuomenei suteikiamas galimybes joje dalyvauti;
 - priežastį/priežastis, dėl kurios/kurių įstatymų leidėjai mano esant būtinybę reglamentuoti konkrečią veiklą;
 - kitus veiksmus, kurių galima imtis siekiant įgyvendinti numatytus tikslus;
 - rengiant taisyklių projektą įstatymų leidėjams taikomus apribojimus ar reikalavimus (pvz., tarptautinės teisės numatytus įpareigojimus).
188. Tuo atveju, jei visuomenei yra suteikiama galimybė savo komentarus teikti tiesiogiai, komentarai gali būti teikiami tiek raštu, tiek pasitelkiant interaktyvius dalyvavimo metodus, kaip, pvz., rengiant viešus svarstymus, viešas diskusijas, debatus ar seminarus.
189. Jei visuomenei yra suteikiama galimybė savo komentarus teikti per atstovaujamas konsultacines įstaigas, visuomenę atstovaujantys šių įstaigų nariai turėtų būti renkami pasitelkiant skaidrią, demokratišką, atstovaujамąją procedūrą bei užtikrinant jų atskaitomybę rinkėjams ir skaidrumą ryšium su tais, ką jie atstovauja. Asmenims, turintiems tiesioginių finansinių interesų, susijusių su konkrečia sprendimų priėmimo procedūros baigtimi, ši vaidmenį atlikti draudžiama.
190. Vienas iš būdų pademonstruoti, kad, kiek įmanoma, buvo atsižvelgta į visuomenės dalyvavimo rezultatus būtų prie kiekvieno projekto pridėti po atskirą pareiškimą, kuriame nurodomi to projekto aspektai, kuriems visuomenės dalyvavimas turėjo įtakos ir kokios. Tokie pareiškimai gali būti pridedami prie kiekviename vykdomojo pobūdžio teisės akto ar įstatymo projekto rengimo etape teikiamų projektų. Sistemose, kuriose yra numatomas teisės aktų poveikio vertinimas, tokie pareiškimai gali būti įtraukiami į poveikio vertinimo ataskaitą.

Priedas

Visuomenės dalyvavimo procedūros uždavinių delegavimas

Nors bendra atsakomybė už kiekvieną visuomenės dalyvavimo etapą kiekvienu atveju yra priskirtina valstybės institucijai, turinčiai kompetenciją priimti sprendimą, atitinkama valstybės institucija gali deleguoti tam tikrus su procedūra susijusius administracinius uždavinius kitiems organams, pvz., arčiau numatomos veiklos vykdymo vietas esančiai valstybės institucijai, visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančiai nepriklausomai įstaigai arba rengėjui. Toliau pateikiamoje lentelėje nurodoma, kuriuos uždavinius galima ir kurių negalima deleguoti pagal Konvenciją.

Su visuomenės dalyvavimo procedūra susiję uždaviniai, kuriuos galima deleguoti kitai valstybės institucijai, visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančiai nepriklausomai įstaigai ar rengėjui

Uždavinys		Ar gali kompetentinga valstybės institucija deleguoti šį uždavinį kitai valstybės institucijai? (Pvz., arčiausiai numatomos veiklos vykdymo vietas esančiai institucijai arba, veiklos, galinčios turėti poveikio už kompetentingos institucijos teritorinės jurisdikcijos ribų, atveju, valstybės institucijai, kurios teritorinė jurisdikcija apima veiklos poveikį galimai patirsiančias vietas)
Visuomenės dalyvavimo procedūros metmenų, įskaitant bendrąjį procedūros terminą, rengimas.	Ne	
Konkrečių procedūros etapų, įskaitant jų terminus, rengimas.	Taip	
Suinteresuotos visuomenės nustatymas.	Taip	
Visuomenės informavimo procesų rengimas ir vykdymas.	Taip	
Reikiamos informacijos suteikimas visuomenei.	Ne*	Šį uždavinį turi atlikti pati kompetentinga valstybės institucija, tačiau lygiagrečiai jį vykdyti gali ir kita įstaiga.
Visuomenės teikiamų rašytinių komentarų priėmimas.	Taip	
Viešų svarstymų organizavimas, įskaitant suinteresuotos visuomenės informavimą apie svarstymų laiką ir vietą bei svarstymams skirtų patalpų organizavimą.	Taip	
Pirmininkavimas viešiemis svarstymams.	Taip	
Visų, iš visuomenės narių gautų, rašytinių ir žodžiu pateiktų komentarų lyginimas ir, esant poreikiui, anihendrinimas	Taip	Kompetentingai institucijai turi būti suteikta prieiga prie visų komentarų originalų.
Visų, iš visuomenės narių gautų, rašytinių ir žodžiu pateiktų komentarų svarstymas.	Taip	
Atsižvelgimas į visuomenės komentarus priimančiam sprendimui.	Ne	Kaip bebūtų, kitos atitinkamos valstybės institucijos gali būti prašoma apsvarstyti pateiktus komentarus ir siūlyti atsižvelgimo į juos priimančiam sprendimą būdus.
Sprendimo priėmimas ir jo priežasčių bei motyvų įvardijimas.	Ne	
Visuomenės informavimas apie sprendimą ir kaip su juo susipažinti bei jį apskūsti.	Taip	
Sprendimo, įskaitant jo priežastis ir motyvus, paskelbimas visuomenei.	Ne*	Šį uždavinį turi atlikti pati kompetentinga valstybės institucija, tačiau lygiagrečiai jį vykdyti gali ir kita institucija.

Ar gali kompetentinga valstybės institucija šį uždavinį deleguoti nuo rengėjo nepriklausomai, visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančiai, įstaigai?	Ar gali kompetentinga valstybės institucija deleguoti šį uždavinį rengėjui?
Ne	Ne
Taip	Ne
Taip	<p>Ne</p> <p>Kaip bebūtų, valstybės institucijai nustatant suinteresuotą visuomenę, rengėjo gali būti prašoma pateikti tam tikros informacijos, pvz., apie galimą projekto poveikį arba vietovėje, kur galimai bus jaučiamas atitinkamas poveikis, gyvenančių ar nuosavybės turinčių asmenų kontaktinius duomenis.</p>
Taip	<p>Taip</p> <p>Prižiūrint ir vadovaujant valstybės institucijai. Prieiga prie visos sprendimų priėmimui aktualios informacijos visuomenei turi būti suteikiama tiesiogiai kompetentingos valstybės institucijos patalpose. Rengėjo gali būti lygiagrečiai prašoma suteikti prieigą prie jo pateiktos, sprendimų priėmimui aktualios, informacijos.</p>
Ne*	<p>Ne*</p> <p>Šį uždavinį turi atlikti pati kompetentinga valstybės institucija, tačiau lygiagrečiai jį vykdyti gali ir kita nepriklausomai įstaiga.</p>
Taip	Ne
Taip	<p>Taip</p> <p>Prižiūrint ir vadovaujant valstybės institucijai.</p>
Taip	Ne
Taip	<p>Ne</p> <p>Visi komentarai turi būti tiesiogiai perduodami kompetentingai institucijai.</p>
Taip	Ne
Ne	<p>Ne</p> <p>Kaip bebūtų, kitos nepriklausomos, visuomenės dalyvavimo srityje besispecializuojančios, įstaigos gali būti prašoma apsvarstyti pateiktus komentarus ir siūlyti atsižvelgimo į juos priimant sprendimą būdus.</p>
Ne	Ne
Taip	<p>Ne</p> <p>Šį uždavinį turi atlikti pati kompetentinga valstybės institucija, tačiau lygiagrečiai jį vykdyti gali ir rengėjas.</p>
Ne*	<p>Ne*</p> <p>Šį uždavinį turi atlikti pati kompetentinga valstybės institucija, tačiau lygiagrečiai jį vykdyti gali ir rengėjas.</p>